

An Appraisal-Theoretic Analysis of Attitude in Reza Baraheni's The Secrets of My Land*

Mohsen Nobakht¹

¹ Assistant Professor, Department of Linguistics, Institute for Research and Development of Humanities Iran.

10.22080/RJLS.2025.29719.1564

Received:

1404-06-08

Accepted:

1404-09-08

Keywords:

Appraisal Theory;
Attitude; The Secrets
of My Land; Literary
discourse.

Abstract

This study investigates the linguistic mechanisms through which attitude and ideology are represented in Reza Baraheni's novel *The Secrets of My Land*, with particular emphasis on how the author employs evaluative language to convey his ideological stance to readers. The analysis focuses on the novella "Ghol-e Hossein Mirza", which, at over 400 pages and approximately 125,000 words, constitutes the longest and most comprehensive section of the novel. Owing to its narrative complexity and ideological concentration, this section can be regarded as a representative embodiment of the author's overall worldview throughout the work. The study adopts an integrated theoretical framework combining Martin and White's (2005) Appraisal Theory with discourse analysis. Employing a mixed qualitative–quantitative methodology, the research applies the Attitude subsystem of Appraisal Theory—including Affect, Judgment, and Appreciation—to the entire novella. For each subsystem, statistical tables, representative textual examples, and discourse-ideological analyses are presented. Coding was conducted according to Martin and White's systematic appraisal framework, while the final interpretation considered the semantic layers of the text, the narrative subject's position, and the mechanisms through which power is represented. Findings reveal that negative evaluations substantially outnumber positive ones across all three Attitude subsystems. Within Affect, approximately 73% of the evaluative instances are negative, while in both Judgment and Appreciation, negative evaluations occur at more than twice the frequency of positive ones. Emotions such as sorrow, insecurity, dissatisfaction, and aversion, together with judgments concerning injustice, incompetence, and immorality, as well as appreciations centered on destruction and decline, demonstrate that the language of the narrative functions as a site of resistance against power. Through evaluative language, Baraheni not only constructs the lived experience of the narrative subject but also actively engages readers in processes of judgment, empathy, and critical reflection, thereby seeking to communicate and reinforce his ideological perspective.

* **Corresponding Author:** Assistant Professor, Department of Linguistics, Institute for Research and Development of Humanities Iran.

Address: Department of Linguistics, Institute for Research and Development of Humanities Iran.

Email: nobaxt@gmail.com

Tel: 09128026770

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Extended Abstract

1. Introduction

The significance of language as a central concept in postcolonial theory lies primarily in its role in the construction of identity. Language constitutes one of the most fundamental aspects of personal identity, revealing considerable information about the individual who uses it. Examining the language through which identity is expressed uncovers the often contradictory dimensions of that identity. Consequently, questions of language are inseparable from questions of identity.

As a linguistic art form and a discursive practice, literature reflects ideological and identity-related concerns while simultaneously embodying the stylistic characteristics of its author. It serves as a space in which the author's intellectual and ideological orientations are manifested. Ashcroft, Griffiths, and Tiffin (2007, p. 283) argue that language and terminology are indispensable to the study of postcolonial literature—and indeed postcolonial discourse more broadly—because language represents reality through linguistic structures that implicitly shape and naturalize particular ways of perceiving the world.

From the perspective of Systemic Functional Linguistics, language is fundamentally a socially functional communicative act. Following this premise, the present study assumes that narrative fiction likewise functions as a purposeful communicative interaction between author and reader. Beyond creating a fictional world populated by characters, settings, narrators, and events, literary texts establish and sustain an interpersonal relationship between the writer and the reader. Understanding this interpersonal dimension depends largely upon the literary qualities of the text itself. For example, when a narrator or character directly addresses readers, attention is immediately drawn to the text's communicative function and to the relationship it constructs between author and audience.

Reading literature is therefore itself a form of response to the author. By producing a literary text, the writer seeks to persuade, influence, and often transmit a particular ideological perspective to readers. Readers, in turn, engage interactively with both the author and the text, responding to the perspectives presented. Accordingly, the present study aims to examine this interaction, focusing specifically on the strategies through which the author influences readers by means of evaluative language. To this end, the novella "Ghol-e Hossein Mirza", taken from Reza Baraheni's *The Secrets of My Land*, was selected for analysis. Occupying more than 400 pages, this novella represents the longest section of the novel and may reasonably be regarded as encapsulating its broader ideological atmosphere, narrative voice, and discursive structure.

2. Research Questions and Methodology

1. The principal research question of this analytical-descriptive study concerns the type of attitude the author utilizes to communicate to readers through the evaluative language employed in the novella "Ghol-e Hossein Mirza"? The study further addresses the following questions:
2. To what extent does the author employ the evaluative resources of Affect, Judgment, and Appreciation, and what are their frequencies within the text?
3. How do the positive and negative orientations of these evaluative resources contribute to the representation of the novel's ideological worldview?

4. How does evaluative language construct the interaction between author and reader in terms of the interpersonal metafunction proposed within Halliday and Matthiessen's (2014) Systemic Functional Linguistics?

3. Findings and Conclusion

The analysis of the Attitude subsystem demonstrates that the language of the narrative extends well beyond simple description and instead functions as a vehicle for ideological persuasion, exposure, and resistance. The narrative is structured so that the speaking subject continually evaluates the self, others, lived experiences, and the surrounding environment through the three principal categories of Affect, Judgment, and Appreciation. Statistical findings reveal a pronounced tendency toward negative evaluation across all three categories.

The analysis identified 267 instances of Affect, 360 instances of Judgment, and 216 instances of Appreciation. In every subsystem, negative evaluations occur at more than twice the frequency of positive ones. Most notably, approximately 73% of all Affect instances are negative. Feelings such as sorrow, insecurity, dissatisfaction, and aversion dominate the narrative to such an extent that the narrator's emotional experiences become structural features of the text itself. These emotions portray an enduring experience of loss, fragmentation, and symbolic violence that transcends individual psychology and permeates collective memory, aesthetic perception, and interpersonal relations.

Examples such as "The following year became a year of anxiety, distress, nightmares, and ominous fears about the future" (Vol. 1, p. 610) and "My fear is of the trap in which both you and I have become ensnared" (Vol. 1, p. 533) clearly illustrate the overwhelming emotional burden carried by the narrator, transforming him from a detached storyteller into a deeply affected and vulnerable subject.

This negative orientation is equally evident in the narrator's moral judgments. Interrogators, for instance, are repeatedly portrayed not only as morally corrupt but also as professionally incompetent: "Even in lying they were clumsy" (Vol. 2, p. 818). These judgments are grounded not in abstract moralizing but in concrete and lived experiences embedded within the narrative itself.

Similarly, at the level of Appreciation, the fictional world consistently privileges images of humiliation, destruction, uncertainty, and decay rather than admiration or aesthetic affirmation. Reflecting on the relationship between death and artistic representation, the narrator observes: "This sinister transaction between death and life, the photographer and the photograph, crushed my heart" (Vol. 2, p. 811). Such passages suggest that memory, photography, and even beauty become subject to ideological exploitation.

What distinguishes the evaluative language of this first-person narrative from many others is its remarkable intensity and certainty. In most cases, the narrator expresses emotions, judgments, and evaluations without hesitation or qualification, frequently employing poetic and metaphorical language that intensifies both semantic density and psychological force. Consequently, language ceases to function merely as a medium of narration and instead becomes a site of confrontation with power.

Because evaluative meanings permeate every sphere of life—from family relationships and childhood memories to imprisonment and interrogation—the language of the narrative emerges not simply as the language of storytelling but as the language of exposure, revealing wounds that remain embedded within language, memory, morality, and imagination.

Within this framework, the relationship between author and reader assumes particular significance. According to Halliday's Systemic Functional Linguistics, language simultaneously performs ideational, interpersonal, and textual functions. In the present narrative, the interpersonal metafunction—through which speakers establish relationships with both their audience and the subject matter—is realized most prominently through evaluative language. By employing emotionally charged expressions, implicit moral judgments, and evaluative lexical choices, the author enters into an emotional and ideological dialogue with readers. Readers are invited to respond with sympathy, indignation, admiration, or doubt. In this sense, evaluative language functions not only to express the narrator's position but also to construct the reader as an active interpretive subject who is continually called upon to judge and engage critically with the text. From a broader perspective, the narrative may also be situated within a postcolonial framework. Although Iran was never formally colonized, Baraheni depicts colonialism as a symbolic, psychological, and internalized structure of domination. Many of the novel's negative evaluations target not an external colonial force but an indigenous authority that has appropriated and reproduced colonial mechanisms of control. The narrative subject repeatedly experiences frustration, fear, powerlessness, and disillusionment without confronting a foreign occupier. Consequently, "Ghol-e Hossein Mirza" represents the language of ideology operating within a condition of internal colonialism—a narrative of linguistic resistance against a power structure that presents itself as natural, lawful, or protective while systematically eroding subjectivity from within.

In conclusion, Baraheni demonstrates a profound awareness of the ideological potential of language. Through what this study identifies specifically as evaluative language, and more precisely through the Attitude subsystem of Appraisal Theory, he not only represents personal experience but also exposes structures of domination while simultaneously engaging readers in a process through which narrative itself becomes an act of resistance. Rather than merely reflecting reality, the language of the novel constructs an alternative reality in which the subject is no longer simply subordinated but becomes the narrator of wounds and voices that emerge from silence.

بررسی «نگرش» در رمان پسااستعماری «رازهای سرزمین من» رضا براهنی از منظر نظریه‌ی ارزیابی*

محسن نوبخت^۱ ID

10.22080/RJLS.2025.29719.1564

چکیده

این پژوهش، با هدف بررسی سازوکارهای زبانی بازنمایی نگرش/ایدئولوژی در رمان *رازهای سرزمین من*، و متعاقب آن نحوه‌ی استفاده‌ی نویسنده از زبان ارزیابانه در راستای القای نگرش خود به مخاطب، به تحلیل زبان ارزیابانه در داستان بلند «قول حسین میرزا» می‌پردازد. داستان مزبور، با بیش از ۴۰۰ صفحه و ۱۲۵٬۰۰۰ واژه، بلندترین و مفصل‌ترین بخش رمان محسوب می‌شود و، به‌دلیل پیچیدگی روایی و تمرکز ایدئولوژیک، می‌تواند به‌مثابه‌ی نماینده‌ی تمام‌عیار از دیدگاه‌های نویسنده در سراسر اثر تلقی شود. چارچوب نظری مقاله تلفیقی از نظریه‌ی ارزیابی مارتین و وایت (۲۰۰۵) و تحلیل گفتمانی است. روش تحقیق، تحلیل کیفی-کمی است. ابتدا مؤلفه‌ی نگرش از نظریه‌ی ارزیابی، شامل سه زیرمؤلفه‌ی احساس، قضاوت و ارزش‌گذاری بر کل داستان اعمال شد. برای هر زیرمؤلفه، جدول آماری، نمونه‌هایی از متن، و تحلیل گفتمانی-ایدئولوژیک ارائه شد. کدگذاری‌ها بر اساس رویکرد نظام‌مند مارتین و وایت انجام شد و تحلیل نهایی با در نظر گرفتن لایه‌های معنایی متن، جایگاه سوژه‌ی روایت، و سازوکارهای بازنمایی قدرت انجام گرفت. یافته‌ها نشان می‌دهند که، در هر سه زیرمؤلفه‌ی نظام نگرش، فراوانی ارزیابی‌های منفی به‌مراتب بیش از ارزیابی‌های مثبت است. در مؤلفه‌ی احساس، حدود ۷۳٪ نمونه‌ها دارای بار منفی‌اند و در دو مؤلفه‌ی دیگر نیز نسبت ارزیابی‌های منفی به مثبت، بیش از دو برابر است. احساس‌هایی همچون اندوه، ناامنی، نارضایتی و بی‌زاری، همراه با قضاوت‌هایی درباره‌ی بی‌عدالتی، بی‌کفایتی و بی‌اخلاقی، و نیز ارزش‌گذاری‌هایی با محور ویرانی و زوال، نشان می‌دهند که زبان روایت به‌مثابه‌ی میدان مقاومت در برابر قدرت عمل می‌کند. نویسنده از طریق زبان ارزیابانه، هم تجربه‌ی زیسته‌ی سوژه را صورت‌بندی می‌کند، هم خواننده را درگیر روند داوری، همدردی و تردید می‌سازد و بدین ترتیب درصدد القای نگرش خود بر مخاطب است.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۰۶/۰۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۹/۰۸

کلیدواژه‌ها:

نظریه‌ی ارزیابی، نظام نگرش، رازهای سرزمین من، گفتمان ادبی.

* نویسنده مسئول: محسن نوبخت

آدرس: گروه زبان‌شناسی، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی، ایران.

ایمیل: nobaxt@gmail.com
تلفن: ۰۹۱۲۸۰۲۶۷۷۰^۱ - استادیار گروه زبان‌شناسی، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی، ایران. رایانامه: nobaxt@gmail.com

۱ مقدمه

رمان *رازهای سرزمین من* اثر رضا براهنی، یکی از جامع‌ترین روایت‌های خودزندگینامه‌ای در ادبیات معاصر فارسی است که پیوندی ژرف میان تجربه‌ی فردی، حافظه‌ی جمعی و تاریخ ایدئولوژیک ایران برقرار می‌کند. این اثر، واجد ظرفیتی گفتمانی برای نقد ساختارهای قدرت، تحلیل مناسبات سلطه، و بازخوانی استعمار درونی در بافت فرهنگی ایران است. (شایگان، ۱۳۸۱؛ دبّاشی، ۲۰۰۶)؛ براهنی در این اثر، نه فقط به بازنمایی رنج فردی، بلکه به افشای سازوکارهای بازتولید سلطه در بستر جامعه، زبان و حافظه دست می‌زند. به‌ویژه در داستان بلند «قول حسین میرزا»، که با بیش از ۴۰۰ صفحه و تقریباً ۱۲۵۰۰۰ واژه، گسترده‌ترین بخش رمان را تشکیل می‌دهد، مؤلف با بیانی شخصی-سیاسی به بازنمایی زخم‌های استعمار روانی، سرکوب فرهنگی، و خشونت نمادین می‌پردازد. (غفاری، ۲۰۲۱: ۵)؛ در این داستان، زبان روایی صرفاً وسیله‌ای برای روایت زندگی نیست؛ بلکه به‌مثابه میدان مقاومت و بازتعریف هویت، خود به موضوع تحلیل بدل می‌شود. این زبان، واجد بارهای ارزیابانه در سه سطح عاطفی، اخلاقی و زیبایی‌شناختی است که از منظر نظریه‌ی ارزیابی (مارتین و وایت، ۲۰۰۵: ۴۲-۳۵) در مؤلفه‌ی **نگرش** طبقه‌بندی می‌شوند. تحلیل این مؤلفه‌ها می‌تواند نشان دهد که چگونه گفتمان قدرت در لایه‌های پنهان روایت درونی می‌شود، بازتولید می‌گردد، یا به چالش کشیده می‌شود و چگونه سوژه‌ی روایی از طریق زبان، در برابر استعمار درونی ایستادگی می‌کند. (ووداک و میر، ۲۰۱۶؛ وایت، ۲۰۲۰)

۱-۱ بیان مسأله

اهمیت زبان به‌عنوان مفهومی کلیدی در نظریه‌ی پسااستعماری را باید در حیطه‌ی شکل‌گیری هویت نگریست. زبان یکی از ویژگی‌های بسیار مهم هویت یک فرد است و اطلاعات زیادی را در مورد یک شخص آشکار می‌کند. بررسی زبانی که در هویت یک فرد تجسم یافته، حس متضادی از هویت آن فرد را آشکار می‌کند. بنابراین، در کنار مسائل زبانی، به‌طور خودکار، مسائل هویتی هم مطرح می‌شود. ادبیات، به‌مثابه هنری زبانی و مقوله‌ای گفتمانی، بازتاب مسائل هویتی و ایدئولوژیک و البته ویژگی‌های سبکی نویسنده به حساب می‌آید، و جایی برای تجلّی ویژگی‌های ذهنی او تلقی می‌شود. اشکرافت و همکاران (۲۰۰۷: ۲۸۳) کوشیده‌اند نشان دهند در بررسی ادبیات پسااستعماری، یا حتی گفتمان پسااستعماری به‌عنوان یک مقوله‌ی مطالعاتی، نمی‌توان مسائل زبان و اصطلاح را نادیده گرفت؛ چراکه زبان از رهگذر ساختارهایی (زبانی) به بازنمایی جهان می‌پردازد و بدین واسطه، شیوه‌های خاص نگاه به جهان را به ما می‌قبولاند. از منظر زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌مند زبان یک کنش ارتباطی نقشمند است. فرض ما

هم بر این است که داستان نیز همانند زبان کنش ارتباطی نقشمندی است بین نویسنده و خواننده‌هایش. متن ادبی افزون‌بر ایجاد جهانی داستانی متشکل از شخصیت‌ها، صحنه‌ها، کنش‌ها، راوی‌ها و غیره، به ایجاد و پژواک رابطه‌ای بینافردی بین نویسنده و خواننده‌ها می‌پردازد. درک این نقش ادبیات عمدتاً وابسته به وجه ادبی متن موردبررسی است. برای مثال، وقتی نویسنده شخصیت یک داستان مستقیماً خواننده را خطاب قرار می‌دهد، توجه ما به‌طور خاص به ماهیت متن به‌عنوان کنشی ارتباطی بین نویسنده و خواننده معطوف می‌شود. خواندن متن ادبی هم نوعی واکنش به نویسنده‌ی آن متن است. نویسنده با نگارش متنی درصدد ترغیب خواننده و تأثیرگذاری بر او و ای بسا القای دیدگاه خاصی است و خواننده هم با خواندن متن وارد تعامل با نویسنده و متن می‌شود و به آن واکنش نشان می‌دهد. مقاله‌ی حاضر درصدد بررسی این تعامل و خاصه شیوه‌ی نویسنده در تأثیرگذاری بر مخاطب است. همین بررسی رابطه‌ی نویسنده و خواننده و شیوه‌های تأثیرگذاری او بر مخاطب از رهگذر زبان اثرش از اهداف مقاله‌ی حاضر است. برای این منظور داستان بلند «قول حسین میرزا» از رمان رازهای سرزمین من اثر رضا براهنی موردتحلیل قرار گرفت. این داستان که بیش از ۴۰۰ صفحه از رمان را در بر می‌گیرد، طولانی‌ترین بخش اثر است و به‌نوعی می‌تواند چکیده‌ای از فضای ایدئولوژیک، لحن روایی و ساختار گفتمانی کل کتاب را نمایندگی کند.

۱-۲- پرسش‌های پژوهش

در چنین بستری، مسأله‌ی اصلی این پژوهش آن است که نویسنده‌ی داستان با استفاده از زبان ارزیابانه‌ی داستان «قول حسین میرزا» قصد القای چه نوع نگرشی را به مخاطب دارد؟ پرسش‌های دیگر پژوهش عبارت‌اند از: ۱) نویسنده به چه میزان از مؤلفه‌های ارزیابانه (احساس، قضاوت، ارزش‌گذاری) بهره می‌گیرد و این مؤلفه‌ها چه بسامدی دارند؟ ۲) جهت‌گیری این مؤلفه‌ها (مثبت یا منفی) در خدمت بازنمایی چه نوع جهان‌بینی یا گفتمان ایدئولوژیک قرار می‌گیرد؟ ۳) نقش زبان ارزیابانه در تعامل بین نویسنده و خواننده، بر اساس نقش بینافردی زبان در دستور نقش‌گرای نظام‌مند (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴) چگونه شکل می‌گیرد؟

۱-۳- روش پژوهش

این پژوهش با رویکردی ترکیبی (کمی — کیفی) و در چارچوب نظریه‌ی ارزیابی مارتین و وایت (۲۰۰۵) انجام شد. پیکره، داستان بلند قول حسین میرزا از رمان رازهای سرزمین من است. واحد تحلیل، جمله یا زنجیره‌ای از جملات واجد ارزش ارزیابانه بود. داده‌ها پس از خواندن دقیق متن، بر اساس سه مؤلفه‌ی نگرش (احساس، قضاوت، ارزش‌گذاری) و قطبیت مثبت/منفی کدگذاری و در جداول ثبت شد. در ادامه، بسامد مؤلفه‌ها محاسبه و سپس

نمونه‌های برجسته در سه سطح بافت روایی، مؤلفه‌ی نظری و بافت گفتمانی - ایدئولوژیک تحلیل شدند. بدین ترتیب، داده‌های کمی با تحلیل کیفی تلفیق گردید تا نگرش نویسنده به‌طور جامع تبیین شود.

۱-۴- پیشینه‌ی پژوهش

رمان *رازهای سرزمین من* از زمان انتشار، موضوع پژوهش‌های متعددی قرار گرفته است. در زمینه‌ی رمان پسااستعماری، چندین مقاله و پایان‌نامه قابل توجه است. حاجتی جولندان (۱۳۹۶) در پایان‌نامه‌ی دکتری خود به نام «تحلیل داستان‌های بلند فارسی بعد از انقلاب با رویکرد پسااستعماری» به تحلیل ده داستان بلند فارسی پس از انقلاب با رویکرد پسااستعماری پرداخته و نشان داده است که شش رمان از جمله *رازهای سرزمین من* ذیل گفتمان استعمار نو قرار می‌گیرند و بر اساس ویژگی غالب هر اثر، سه نوع پادگفتمان پسااستعماری قابل شناسایی است: پادگفتمان تقابلی در رمان‌های *رازهای سرزمین من* و *روزگار تفنگ*، پادگفتمان فرودستی در آثار *جای خالی سلوچ* و *جزیره سرگردانی*، و گفتمان پسااستعماری ایدئولوژیک در داستان‌های *فصل کبوتر* و *ارتباط ایرانی*. عباسی، خراسانی و حیدری (۱۳۹۷) در مقاله‌ی خود با عنوان «نقد پسااستعماری رمان «رازهای سرزمین من» اثر رضا براهنی» با استفاده از روش تحلیل محتوا به بررسی درون‌مایه‌های فکری رمان، از جمله تقابل سنت و مدرنیته، وضعیت نابسامان اجتماعی، جایگاه زنان، مسأله‌ی من و دیگری، سیاست‌زدگی، خودباختگی، فرادست و فرودست و استعمارستیزی، پرداختند. یافته‌های آنان نشان داد که این اثر، علاوه بر بازنمایی بحران هویت و سلطه‌ی مردانه‌ی جامعه سنتی، با تکیه بر اعتقادات و اندیشه‌ی اساطیری، مبارزه علیه برتری نژاد غربی و استعمارستیزی را نیز تبلیغ می‌کند. در ادامه، همین پژوهشگران (۱۳۹۸) در مقاله‌ی «نقد پسااستعماری رمان «رازهای سرزمین من» رضا براهنی و «بین‌القصرین» نجیب محفوظ» رویکرد تحلیل تطبیقی را برگزیدند. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که نویسندگان هر دو اثر، با توجه به مفاهیم بنیادین پسااستعماری نظیر دیگری‌سازی، متن و حاشیه، جنسیت، اعتقادات، آزادی‌خواهی و استعمارستیزی، تلاش نموده‌اند تا بازنمایی «خود» و «دیگری» یا «متن» و «حاشیه» را ارائه دهند. گرجی و سراج (۱۳۹۱) نیز در مقاله‌ی «نقد سیاست‌زدگی در رمان معاصر (مطالعه‌ی موردی رمان *رازهای سرزمین من*)» با بهره‌گیری از روش تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف به نقد سیاست‌زدگی در رمان پرداختند و نشان دادند که این رمان به عنوان یک متن ادبی، در تعامل با کردار گفتمانی و اجتماعی و هژمونی غالب جامعه قرار دارد و با گفتمان حاکم بر دهه‌ی شصت ایران همخوانی دارد. در زمینه‌ی نظریه‌ی ارزشیابی مارتین و وایت (۲۰۰۵)، پژوهش‌ها عمدتاً در سه دسته قرار می‌گیرند: بررسی منابع ارزشیابی در مقالات علمی و متون دانشگاهی (عبدی، ۱۳۹۷؛ کمش، ۱۳۹۷؛ هاشمی، ۱۴۰۱؛ نقی‌زاده، ۱۳۹۷)، متون خبری و روزنامه‌ای (بردی‌ده، ۱۳۹۷؛ حمیدی، ۱۴۰۰؛ شریفی، ۱۳۹۵؛ سیاحی، ۱۴۰۰) و متون ترجمه (زارعان، ۱۴۰۲؛ صالح‌زهی، ۱۴۰۰؛ شالباف‌زاده، ۱۳۹۹؛ ارجانی، ۱۳۹۶)؛ از این رو، به کارگیری این نظریه در تحلیل متون ادبی می‌تواند افق تازه‌ای در بررسی زبان اثر و نقد نگرش‌های حاکم بر آن فراهم سازد.

۲ چارچوب مفهومی یا مبانی نظری پژوهش

در این پژوهش، تلاش بر آن است تا با تکیه بر نظریه‌ی ارزیابی، زبان و گفتمانِ رمان *رازهای سرزمین من* تحلیل شود. مسأله این است که راوی چگونه از طریق زبان، موضع خود را در برابر ساختارهای قدرت (اعم از استبداد داخلی و استعمار خارجی) بیان می‌کند، و این موضع‌گیری‌ها چه نقشی در بازنمایی هویت استعمارزده و مقاومت‌جوی ایرانی دارند؟ نظریه‌ی ارزیابی که توسط مارتین و وایت (۲۰۰۵) در زبان‌شناسی نظام‌مند-کارکردی ارائه شده، چارچوبی برای تحلیل چگونگی «ارزشی‌سازی» زبان در سه محور نگرش، مشارکت گفتمانی و درجه‌بندی فراهم می‌آورد. این نظریه می‌تواند نشان دهد که نویسنده از چه منابع زبانی‌ای برای انتقال عاطفه، قضاوت اخلاقی، و ارزیابی زیبایی‌شناختی بهره می‌برد و چگونه دیدگاه خود را در قالبی زبانی و گفتمانی به خواننده القا می‌کند. بر این اساس، ابتدا به معرفی زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌مند می‌پردازیم و در ادامه‌ی نظریه‌ی ارزیابی مارتین و وایت که برگرفته از زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌مند است، معرفی می‌شود.

۱-۲- زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌مند

زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌مند نظریه‌ای در تحلیل گفتمان است که زبان را منبعی نظام‌مند برای بیان معنا در بافت می‌داند. این رویکرد به کارکرد زبان (برای چه استفاده می‌شود) اهمیت زیادی می‌دهد تا ساختار زبان (نحوه‌ی ترکیب ساخت‌های زبانی) (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴)؛ نظریه‌ی زبان‌شناسی نقش‌گرا که توسط مایکل هلیدی (هلیدی، ۱۹۷۸؛ هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴) پایه‌گذاری شد، زبان را نه به‌عنوان ساختاری صرف، بلکه به‌مثابه نظامی اجتماعی - معناشناختی در نظر می‌گیرد. این نظریه سه «فرانقش»^۱ برای زبان قائل است: ۱) نقش اندیشگانی^۲؛ که به بازنمایی تجربه‌ها، کنش‌ها و واقعیت‌های جهان بیرون یا درون انسان می‌پردازد؛ ۲) نقش بینافردی^۳؛ که به نحوه‌ی شکل‌گیری روابط اجتماعی، موضع‌گیری و تعامل میان فرستنده و گیرنده توجه دارد؛ ۳) نقش متنی^۴؛ که توجه و تأکید آن بر سازمان‌دهی و انسجام متن در بستر موقعیت است. در این پژوهش، نقش بینافردی اهمیت ویژه‌ای دارد؛ چراکه مؤلفه‌های نگرشی نظریه‌ی ارزیابی (مارتین و وایت، ۲۰۰۵) از دل همین نقش استخراج شده‌اند و بسط یافته‌اند. در

۱. Metafunctions

۲. Ideational

۳. Interpersonal

۴. Textual

واقع، زبان بینافردی بستری‌ست که، از طریق آن، نویسنده در سطح گفتمانی با مخاطب وارد تعامل می‌شود، نگرش خود را بیان می‌کند، مخاطب را متقاعد می‌سازد یا گفتمان مخالف را به چالش می‌کشد (تامپسون، ۲۰۱۴).

۲-۲- نظریه‌ی ارزیابی

هلیدی در نظریه‌ی نقش‌گرای خود گزارشی «نظام‌مند» و در عین حال «نقش‌مند» از زبان ارائه داد و معتقد بود که پدیده‌های زبانی را می‌توان با ارجاع به نقش‌های اجتماعی زبان توضیح داد. او این نقش‌های اجتماعی را به سه معنا- به بیان خودش فرانقش- نسبت داد که مشخصه‌ی زبان و دیگر نظام‌های نشانه‌ای هستند. این نقش‌ها «در همه‌ی گفته‌ها و پاره‌گفتارها به طور همزمان عمل می‌کنند.» (مارتین و وایت، ۲۰۰۵: ۱)؛ در این نظریه، فرانقش بینافردی معنایی است که نظریه‌ی ارزیابی در آن مطرح می‌شود. فرانقش بینافردی به روابط اجتماعی، یعنی نحوه‌ی تعامل افراد، از جمله احساساتی که سعی در به اشتراک گذاشتن آنها دارند، مربوط می‌شود. (مارتین و وایت، ۲۰۰۵)؛ نظریه‌ی ارزیابی رویکردی برای کشف، توصیف و توضیح روشی است که از زبان برای ارزشیابی، اتخاذ مواضع، ساختن شخصیت‌های متنی و مدیریت روابط بینافردی استفاده می‌شود (وایت، ۲۰۱۵: ۱). سه زیرنظام این رویکرد شامل نگرش، درجه‌بندی و مشارکت گفتمانی است (جدول ۱). این پژوهش زیرنظام نگرش چارچوب ارزیابی را برای بررسی بازی نگرش‌ها در رمان *رازهای سرزمین من* به عنوان یک گفتمان ادبی به کار خواهد گرفت. بنابراین، می- کوشیم کارکردها یا القائات نگرشی رازهای سرزمین من به عنوان یک اثر مدرن را مورد بررسی قرار دهیم. چنانکه پیشتر گفتیم، مارتین و وایت (۲۰۰۵) اظهار داشتند که نظریه‌ی ارزیابی خود به سه دسته‌ی نگرش، مشارکت و درجه‌بندی تقسیم می‌شوند. نگرش نشان‌دهنده احساسات ما، از جمله ارزیابی رفتار، واکنش‌های عاطفی، قضاوت‌ها، و ارزش‌گذاری بر امور است، درحالی که مشارکت شامل مستندسازی نگرش‌ها و کنش‌های صداها می‌است که روی نظرات درون گفتمان می‌چرخند. از سوی دیگر، درجه‌بندی به تقویت یا تضعیف احساسات می‌پردازد. طبقه‌بندی این نظریه را می‌توان در جدول ۱ مشاهده کرد:

جدول ۱: نظام ارزشیابی و زیربخش‌های آن

نظام معنایی	زیرمؤلفه‌ها	توضیح	مثال
-------------	-------------	-------	------

نگرش	احساس (شادی/غم)، رضایت/نارضایتی، امنیت/ناامنی، تمایل/بی میلی	ارزیابی عاطفی از افراد/رویدادها	ترس، خشم، آرامش
	قضاوت (تحسین اجتماعی؛ هنجارمندی/توانایی/سرسختی؛ انتقاد اجتماعی: درستی، صادق بودن)	ارزیابی اخلاقی- اجتماعی از رفتار افراد	دروغ‌گویی، وظیفه‌شناسی، بی‌رحمی
	قدرگذاری (ترکیب، ارزش احساسی-اجتماعی، ارزشگذاری)	ارزیابی پدیده‌های هنری، محیطی یا فرهنگی	فضای خفه‌کننده، تصویر زیبا
درجه‌بندی	شدت	تقویت یا تضعیف ارزیابی	خیلی خوب، کمی ناراحت‌کننده
	دامنه	میزان انطباق با یک مقوله خاص	کاملاً انقلابی، تقریباً علمی
مشارکت گفتمانی	تک‌صدا	بیان قطعی بدون اشاره به دیدگاه دیگر	او مجرم است.
	چندصدا	اشاره به دیگر دیدگاه‌ها یا شک و تردید	می‌گویند او مجرم است.

مارتین (۲۰۰۵) اشاره دارد که نظریه‌ی ارزیابی از دریچه‌ی واژه‌های گفتمان به بررسی نگرش می‌پردازد. تحقق یا به فعلیت رساندن نگرش در دستور زبان مانند صفت (لقب)، فعل (فرآیند)، قید (افزوده‌ی توضیحی) و در مبحث استعاره‌ی دستوری^۱ مانند اسم‌سازی^۲ و نظام وجه^۳ صورت می‌گیرد. از نظر ویژگی احساس، نگرش به عاطفه، قضاوت و قدردانی

^۱. grammatical metaphor

^۲. nominalization

^۳. modality

طبقه‌بندی می‌شود. این سه گروه احساسات نویسندگان را نسبت به موضوعی که به اشتراک می‌گذارند پوشش می‌دهند. در نگرش عاطفی، نویسندگان معمولاً احساسات مثبت یا منفی از خود نشان می‌دهند (قطبیت)، خواه مردم خوشحال باشند یا غمگین، مطمئن باشند یا نگران، و هیجان‌زده یا کسل باشند. همه‌ی این احساسات عاطفی به دو دسته تقسیم می‌شوند: تمایل/بی‌میلی^۱ (میل کسی)، عدم/خوشحالی^۲ (احساس دوست داشتن یا دوست نداشتن و رضایت از اندوه)، نا/امنی (احساس آرامش یا نگرانی) و نا/رضایتی^۳ (احساس لذت یا علاقه). در زیرنظام قضاوت، رفتار افراد به صورت قابل تحسین یا قابل انتقاد و قابل تمجید یا قابل سرزنش ارزیابی می‌شود. ارزیابی می‌تواند به صورت‌های به-هنجار^۴ (چقدر غیرعادی است)، توانایی^۵ (کسی چقدر توانمند است)، سرسختی^۶ (فردی چقدر مصمم است)، صداقت (فردی چقدر صادق است) و درستی^۷ (فردی چقدر با اخلاق است) باشد. در این میان، قدرگذاری به ارزیابی همه‌ی چیزها، مانند پدیده‌های طبیعی، کنش‌ها و اشیاء ساخته‌شده توسط انسان می‌پردازد. در قدرگذاری، نویسنده به ارزیابی ارزش یک پدیده می‌پردازد؛ ترکیب (تعادل و پیچیدگی پدیده)، و ارزش گذاری (ارزش‌های درگیر در اشیا) (مارتین و وایت، ۲۰۰۵).

۲-۳ نگرش به‌مثابه مؤلفه‌ای سبک‌شناختی

در رویکرد سبک‌شناختی، مؤلفه‌ی «نگرش» در نظریه‌ی ارزیابی نه تنها به‌عنوان ابزاری برای بیان ارزش‌گذاری‌ها بلکه به‌عنوان شاخصی از سبک زبانی نویسنده و ساخت لحن و شخصیت متنی او تلقی می‌شود. به تعبیر مارتین و وایت (۲۰۰۵)، گزینش‌های ارزیابانه در زبان-اعم از واژگان عاطفی، داوری‌های اخلاقی یا ارزیابی‌های کیفی-بخش جدایی‌ناپذیری از «سبک بینافردی» هستند، زیرا نشان می‌دهند چگونه موضع خود را در برابر پدیده‌ها و مخاطبان تنظیم می‌کند.

از منظر سبک‌شناسی مدرن، نگرش را می‌توان بخشی از «سبک ارزیابانه» دانست که در آن انتخاب‌های واژگانی و نحوی ارزیابانه، لحن و زاویه‌ی دید را شکل می‌دهند (بدنارک، ۲۰۰۸؛ سیمپسون، ۲۰۰۴). برای مثال، نویسنده‌ای که

1. dis/inclination

2. un/happiness

3. dis/satisfaction

4. normality

5. capacity

6. tenacity

7. veracity

به‌طور مکرر از صفات قضاوتی مانند «ناتوان»، «راستگو» و «بائبات» استفاده می‌کند، سبکی انتقادی و صریح برمی‌سازد، درحالی‌که نویسنده‌ای که از عبارات ملایم‌تر و استعاری بهره می‌گیرد، سبکی محتاط و دیپلماتیک ایجاد می‌کند (تولان، ۲۰۱۴). بنابراین، نگرش در سطح سبک‌شناختی نه فقط نشان‌دهنده‌ی محتوای ارزشی بلکه بازتاب‌دهنده‌ی «چگونه گفتن» است؛ و بدین ترتیب با مفهوم سبک به‌عنوان انتخاب‌های معنادار زبانی پیوند مستقیم دارد (لیچ و شورت، ۲۰۰۷).

از سوی دیگر، پیوند نظریه‌ی ارزیابی با سبک‌شناسی نظام‌مند در آثار اخیر بر این نکته تأکید می‌کند که منابع نگرش بافت‌های سبکی را در ژانرهای مختلف - از جمله متون ادبی، رسانه‌ای و حقوقی - سازمان می‌دهند (بدنارک، ۲۰۱۶). برای نمونه، در تحلیل روایت، انتخاب‌های مربوط به «عاطفه» یا «قضاوت» می‌تواند سبک روایی را از «همدلانه» به «انتقادی» تغییر دهد. بدین ترتیب، نگرش مؤلفه‌ای سبک‌شناختی است زیرا از خلال آن، معنا و سبک درهم می‌آمیزند و «صدای نویسنده» شکل می‌گیرد.

۲-۴ نگرش به‌مثابه مؤلفه‌ای گفتمانی

در سطح گفتمان، نگرش به‌عنوان بخشی از فرایند معناسازی بینافردی و سازوکار تعامل متنی میان نویسنده و مخاطب عمل می‌کند. از دیدگاه مارتین و وایت (۲۰۰۵)، نگرش نظامی معنایی است که از طریق آن گوینده موضع خود را نسبت به افراد، پدیده‌ها و ارزش‌ها مشخص می‌کند و هم‌زمان مخاطب را برای هم‌سوئی یا فاصله‌گیری دعوت می‌نماید. در این چارچوب، نگرش نه صرفاً ابراز احساسات، بلکه «کنش گفتمانی» است که به بازنمایی و مذاکره‌ی ارزش‌ها در بافت اجتماعی کمک می‌کند (وایت، ۲۰۱۵). بدین معنا، عبارات عاطفی یا داوری‌های اخلاقی در متن، ابزارهایی برای مدیریت قدرت و هم‌سوئی در گفتمان هستند؛ گوینده از طریق آن‌ها می‌تواند مشروعیت تصمیم‌ها یا کنش‌ها را تثبیت یا تضعیف کند (مارتین و رز، ۲۰۰۷). به‌ویژه در گفتمان‌های نهادی مانند متون قانونی یا سیاسی، انتخاب‌های نگرشی نوعی «استراتژی گفتمانی» تلقی می‌شود که موضع‌گیری‌های ایدئولوژیک و روابط قدرت را بازنمایی می‌کند (هود، ۲۰۱۰). بنابراین، نگرش در سطح گفتمانی سازوکاری است برای شکل‌دهی به شبکه‌ای از مواضع و ارزش‌ها که تعامل میان نویسنده، متن و مخاطب را سامان می‌دهد. این بُعد از نظریه‌ی ارزیابی، امکانی فراهم می‌کند تا پژوهشگر گفتمان بتواند از طریق تحلیل منابع نگرشی، شیوه‌های ایجاد هم‌سوئی، استدلال و مشروعیت‌بخشی را در متون بررسی کند.

۳ تحلیل داده‌ها

داستان بلند «قول حسین میرزا» از رمان *رازهای سرزمین من* اثر رضا براهنی، طولانی‌ترین بخش رمان (بیش از ۴۰۰ صفحه) است و به‌نوعی چکیده‌ای از فضای فکری، سیاسی و ایدئولوژیک کل کتاب محسوب می‌شود. راوی اول‌شخص که نویسنده‌ای شکنجه‌دیده است، تجربه‌های بازداشت، زندان، انفرادی و فروپاشی‌های روانی و خانوادگی خود را روایت می‌کند. این روایت در بستر تاریخ معاصر ایران، به‌ویژه فضای بعد از کودتای ۲۸ مرداد و دوران پهلوی دوم شکل می‌گیرد. شخصیت محوری، حسین میرزا، چهره‌ای مبهم و چندوجهی است که گاه در نقش معلم، مبارز یا فریبکار ظاهر می‌شود. پدر راوی، کارگری مظلوم است که به‌سبب فعالیت‌های پسر شکنجه می‌شود؛ و «شکوه»، زنی عکاس، با ثبت تصاویر شهدا، پیوندی میان زیبایی‌شناسی و خشونت برقرار می‌کند. مکان‌های داستان همچون زندان قصر، کمیته مشترک، خانه‌ی پدری و اتاق عکاسی، همگی بار نمادین دارند و صحنه‌ی تلاقی قدرت و مقاومت‌اند. فضای روایت عمدتاً سنگین، تلخ و سرشار از بی‌اعتمادی است. زبان راوی ارزیابانه و آکنده از قضاوت‌های اخلاقی و ارزش‌گذاری‌های منفی است؛ طنز تلخ، خاطرات گزنده و حس فروپاشی روانی در آن حضور پررنگ دارد. «قول حسین میرزا» در متن بارها یادآوری می‌شود، اما محتوای آن هرگز روشن نمی‌گردد؛ ابهامی که نماد تردید تاریخی نسبت به آرمان‌ها و رهبران است. پایان روایت نیز ناتمام و گشوده است و با اشاره به نامه‌ها و اسناد ازدست‌رفته، بر تداوم سانسور و امید به افشاگری آینده تأکید می‌کند. از منظر تماتیک، داستان حامل مضامینی چون ترومای سیاسی، خشونت روانی، بحران اعتماد، مقاومت درونی و استعمار فرهنگی است. زبان، نه صرفاً ابزار روایت، بلکه میدان اصلی جدال میان قدرت و مقاومت به شمار می‌آید.

۳-۱ زبان احساس در داستان قول حسین میرزا

جدول ۲: توزیع مؤلفه‌ی احساس در داستان قول حسین میرزا

زیرمؤلفه‌های احساس	مثبت	منفی	جمع کل	درصد مثبت	درصد منفی
شادمانی / غم	۲۷	۶۳	۹۰	۳۰٪	۷۰٪
امنیت / ناامنی	۱۲	۵۴	۶۶	۱۸.۲٪	۸۲٪
رضایت / نارضایتی	۱۸	۵۷	۷۵	۲۴٪	۷۶٪

۵۸.۳٪	۴۱.۷٪	۳۶	۲۱	۱۵	تمایل / بی‌زاری
—	—	۲۶۷	۱۹۵	۷۲	جمع کل مؤلفه‌ی احساس

بر اساس جدول آماری بالا، مؤلفه‌ی احساس با مجموع ۲۶۷ نمونه‌ی ارزیابی یکی از پربسامدترین مؤلفه‌های نظریه‌ی ارزیابی در داستان قول حسین میرزا است. تحلیل آماری نشان می‌دهد که ۱۹۵ مورد از این احساسات منفی‌اند و تنها ۷۲ مورد جهت‌گیری مثبت دارند؛ به عبارتی، بیش از ۷۳٪ از احساسات ابرازشده در متن، حامل بار منفی‌اند. این گرایش پررنگ به سویه‌های منفی، بازتابی است از لحن حاکم بر روایت، تجربه‌ی راوی از خشونت، تبعیض، انزوا، ناامنی و زخم‌های روانی حاصل از سلطه‌ی استبدادی. زیرمؤلفه‌ی **شادمانی / غم** بیشترین سهم را دارد. از این میان، فقط ۳۰٪ از نمونه‌ها شادمانی را بازنمایی می‌کنند، در حالی که ۷۰٪ نشان‌دهنده‌ی غم، رنج و اندوه‌اند. این داده گویای آن است که فضای عاطفی روایت عمیقاً متأثر از تجربیات تلخ است که با توجه به متن داستان می‌توان آن را به تجربیات تلخ گذشته، سرکوب، از دست دادن‌ها و حس از خودبیگانگی دانست. لحظات شادی در روایت نادر، شکننده و غالباً موقتی‌اند؛ و بیشتر، از جنس خاطرات گذشته یا لحظاتی رؤیایی‌اند که با واقعیت خشن متن تضاد دارند. در زیرمؤلفه‌ی **امنیت / ناامنی** توزیع احساسی حتی افراطی‌تر است: تنها ۱۸٪ احساسات ناظر بر حس امنیت‌اند و ۸۲٪ احساسات ناظر به اضطراب، بی‌پناهی، ترس و ناایمنی روانی، اجتماعی یا جسمی هستند. این نسبت نگران‌کننده، تصویری از جهان روایت ترسیم می‌کند که در آن شخصیت‌ها در هر لحظه با تهدید، بی‌ثباتی و امکان نفوذ قدرت روبه‌رو هستند. با توجه به متن داستان مورد تحلیل می‌توان گفت که سلول انفرادی، بازجویی، شکنجه، شنود، نفوذ مأموران، و حتی روابط خانوادگی، همه در بستری از ناایمنی مزمن رخ می‌دهند. در **رضایت / نارضایتی** نیز، تنها یک‌چهارم نمونه‌ها (۲۴٪) حامل رضایت‌اند، و بیش از ۷۵٪ بیانگر نارضایتی‌اند. این احساسات معمولاً از تجربه‌ی تحقیر، سرکوب، بی‌عدالتی، و احساس بیهودگی ناشی می‌شوند. راوی نسبت به ساختار سیاسی، آموزش رسمی، روابط اجتماعی و حتی برخی ابعاد شخصی زندگی خود حس رضایت ندارد و زبان او در بسیاری از موارد، زبان شکایت، گلایه، سرخوردگی یا خشم فروخورده است. زیرمؤلفه‌ی **تمایل / بی‌زاری** نیز با نسبت کمتری (۵۸٪ منفی)، اما همچنان غالب، نشان می‌دهد که تمایلات عاطفی راوی اغلب در جهت بی‌زاری، دل‌زدگی، یا انزجار از موقعیت‌ها و افراد خاصی شکل می‌گیرند. در اینجا زبان ارزیابانه، میل و نفرت را به گونه‌ای رمزگذاری می‌کند که نشان از کناره‌گیری عاطفی یا طرد ایدئولوژیک دارد. احساس بی‌زاری از بازجو، تنفر

از دروغ، یا تمایل به رهایی و سکوت، از این دسته‌اند. در مجموع، این توزیع آماری نابرابر میان احساسات مثبت و منفی، در پیوند با لحن غالب داستان، نمایانگر جهانی است که در آن احساس، ابزار مقاومت، افشا و بیان رنج است. راوی، به جای آن که صرفاً وقایع را بازگو کند، آن‌ها را با دستگاه عاطفی-ارزشی خود رمزگذاری می‌کند؛ به نحوی که هویت او نه فقط در روایت بیرونی، بلکه در لایه‌های درونی زبان احساس ساخته می‌شود. از منظر گفتمانی، خاصه انتقادی، این زبان احساسی نشانه‌ای از تاریخ روانی سلطه و خشونت نهادینه شده است؛ و از منظر پسااستعماری، بازنمای نوعی استعمار درونی است که در آن، سوژه به جای مقاومت فیزیکی، با بیان احساساتی چون ترس، اندوه، نفرت و ناایمنی، ساخت قدرت را از درون برملا می‌سازد. در ادامه، به نمونه‌هایی از هر یک از زیرمقوله‌های ارزیابانه‌ی احساس به همراه تحلیل آنها می‌پردازیم تا نمود به کارگیری زبان ارزیابی در انتقال ایدئولوژی را نشان دهیم.

۱-۱-۳ زیرمؤلفه‌ی شادمانی/غم

«بعد از آزادی از زندان، احساس عجیبی داشتم؛ نه خوشحالی، نه آرامش، فقط نوعی تهی بودن. همه چیز در خانه همان بود، ولی من دیگر آن آدم قبلی نبودم. سال بعد برای من سال اضطراب‌ها، تشویش‌ها، کابوس‌ها و نگرانی‌های شوم نسبت به آینده بود. گاهی شب‌ها با عرق سرد از خواب می‌پریدم. تصویر بازجویی‌ها، فریادها، سکوت‌های طولانی، دوباره در ذهنم زنده می‌شد.» (جلد ۱: ۶۱۰)

در داستان قول حسین میرزا، زیرمؤلفه‌ی شادمانی/اندوه یکی از پرکاربردترین انواع احساس در روایت است و شدت عاطفی آن در لایه‌های مختلف متن بازتاب یافته. در یکی از برجسته‌ترین نمونه‌ها، راوی از سالی یاد می‌کند که به گفته‌ی خودش «سال اضطراب‌ها، تشویش‌ها، کابوس‌ها و نگرانی‌های شوم نسبت به آینده» بود. این جمله در مقطعی پس از دوران بازداشت راوی آمده است، اما آنچه روایت می‌شود نه رهایی از رنج، بلکه استمرار آن در شکل زخم‌های روانی و اضطراب‌های ماندگار است. واژگان به کاررفته- از «کابوس» تا «نگرانی شوم»- نشانه‌ای از نوعی اندوه شدید و اضطراب درونی‌اند که به صراحت و بدون هیچ گونه فاصله‌گذاری یا تلطیف در زبان ظاهر شده‌اند. از منظر نظریه‌ی ارزیابی، این بخش نمونه‌ای روشن از بروز احساس منفی با درجه‌ی بالایی از شدت معنایی است که به صورت صدای درونی گوینده و بدون هیچ میانجی‌گری یا تردید مطرح می‌شود. از نظر گفتمانی، این احساس اندوه فردی، بازتابی از

ساختار سرکوبگر قدرت است که حتی پس از پایان فیزیکی اسارت، همچنان ذهن و روان فرد را در کنترل خود دارد. سلطه نه تنها جسم، بلکه زبان، حافظه و احساس را نیز در سیطره‌ی خود دارد. از منظر نقد پسااستعماری نیز، این اندوه محصول مستقیم استعمار درونی است؛ ساختی که گفتمان قدرت داخلی، در تقلید از نظم استعماری، سوژه‌ی بومی را از درون دچار فروپاشی می‌کند.

۲-۱-۳ زیرمؤلفه‌ی رضایت / نارضایتی

در برابر آن عکس‌ها، حس می‌کردم چشمی دارم که هم می‌بیند و هم دیده می‌شود. نگاه من به آن‌ها، نگاهی خیره و متأمل بود، اما گویی خودم نیز موضوع تماشا بودم. **این داد و ستد... این معامله‌ی پایاپای بین مرگ و زندگی، عکاس و عکس، دلم را می‌فشرد. آیا می‌شد این معامله‌ی شوم برای همیشه از بین برود؟** آن عکس‌ها زیبا بودند، ولی زیبایی‌شان هراساننده بود. گویی زیبایی، نقابی بود بر چهره‌ی مرگ. (جلد ۲: ۸۱۱)

در میان لایه‌های متراکم احساس در داستان قول حسین میرزا، مؤلفه‌ی «رضایت / نارضایتی» جایگاهی ویژه دارد؛ زیرا این زیرمؤلفه مستقیماً بازتاب **ارزیابی سوژه از کیفیت تعاملات، تجربه‌ها و نتایج اعمال یا رویدادهاست**. در جمله‌ای مانند «این داد و ستد... این معامله پایاپای بین مرگ و زندگی، عکاس و عکس، دلم را می‌فشرد»، راوی آشکارا تجربه‌ای را بازگو می‌کند که در آن، با مشاهده‌ی عکس‌های مربوط به شهدا، دچار نوعی **نارضایتی شدید و درونی** می‌شود. نارضایتی در اینجا نه از کنش فردی، بلکه از یک **وضعیت بازنمایی شده** است: معامله‌ای نمادین بین مرگ و زندگی که راوی آن را «شوم» و آزاردهنده می‌نامد. از نظر نظریه‌ی ارزیابی، این نمونه در دسته‌ی **رضایت / نارضایتی** قرار می‌گیرد، چراکه احساس راوی نسبت به آن تجربه، نه احساسی لحظه‌ای (مانند ترس یا شادی)، بلکه ارزیابی‌ای از پیامد و کیفیت تعامل با یک واقعیت اجتماعی-تصویری است که ماهیتاً **نارضایتی عمیق و معنایی** دارد. این نارضایتی، با شدت در بیان «دلم را می‌فشرد»، بار ارزشی منفی بسیار بالایی دارد و بدون هیچ فاصله‌گذاری گفتمانی، با قطعیت کامل بیان شده است. این تجربه‌ی نارضایتی ریشه در وضعیت‌هایی دارد که گفتمان قدرت از تصویر و روایت مرگ برای تثبیت خود استفاده می‌کند. راوی، با زبانی پرسش‌گر، این زیبایی‌شناسی مرگ را برهم می‌زند. در نگاه پسااستعماری نیز این نمونه بازتاب اعتراض به استفاده‌ی ابزاری از مرگ است؛ راوی در برابر بازنمایی رسمی قربانیان، زبان نارضایتی را به کار می‌گیرد تا درونی‌ترین تجربه‌ی رنج و تحریف را افشا کند. راوی در حال

تأمل بر عکس‌هایی است که شکوه، شخصیت زن داستان، از شهدا گرفته است. نگاه او از ستایش به تأمل، و از تأمل به اضطراب و انزجار می‌رسد؛ او درگیر اندیشیدن به نسبت میان عکاس و سوژه است، جایی که مرز میان زندگی و مرگ، فاعل و مفعول، فرو می‌ریزد. عکاس، صرفاً ثبت‌کننده نیست، بلکه با مرگ سوژه در نسبت است و این آگاهی راوی را می‌آزارد. اینجا زبان واکنشی‌ست نسبت به کالاشدن انسان. قدرت نه تنها می‌گشود، بلکه از مرده‌اش نیز بهره‌برداری گفتمانی می‌کند. تصویر شهید، همان قدر که یادبود است، محصول مصرف است. این احساس نارضایتی راوی نسبت به چنین بازنمایی‌ای، نوعی اعتراض خاموش به بازتولید خشونت است. گفتمان رسمی، مرگ را زیبا می‌سازد تا خشونت را پنهان کند. در سطحی استعمارزدایانه، این نارضایتی با بازنمایی گفتمان مرگ گره خورده است. قدرت سیاسی/ایدئولوژیک از مرگ استفاده می‌کند برای تثبیت خود، درست همان‌طور که استعمار مرگ را شکوه‌مند می‌ساخت. اما راوی در این جمله، این «معامله‌ی شوم» را برملا می‌کند؛ او با زبان، از این زیباسازی مرگ، امتناع می‌ورزد.

۳-۱-۳ زیرمؤلفه‌ی تمایل / بیزاری

بیزاری: «پیرمرد نگاهش را از من برنمی‌داشت. انگار انتظار چیزی را داشت، یا بهتر بگویم: می‌خواست من آن چیزی را بخواهم که او می‌خواست. ولی نمی‌توانستم. ترسم از چیزی است که بالاتر از من است... ترسم از دمی است که من و تو در آن گرفتار شده‌ایم، ترسم از طرحی‌ست که پیشاپیش درافکنده شده ... او چیزی نگفت، ولی آن سکوت از هزار حرف بلندتر بود.» (جلد ۱: ۵۳۳)

این جمله در یکی از مهم‌ترین بزنگاه‌های داستان گفته می‌شود، زمانی که راوی در تقابل با «پیرمرد» قرار دارد. چهره‌ای نمادین که می‌تواند صورت استعاره‌ی قدرت، سنت، یا گفتمان پدرسالار باشد. در این لحظه، راوی نه تنها دچار تردید، بلکه دچار امتناع روانی و فکری (قطب منفی) از ورود به صحنه‌ی نبرد است؛ بنابراین، در کدگذاری ارزیابانه، این جمله در زیرمقوله‌ی بیزاری عمیق از کنش احتمالی (مبارزه) قرار می‌گیرد که، در آن، راوی از همراهی با طرح تحمیلی قدرت امتناع می‌ورزد. در این نمونه، احساس نه از جنس اندوه یا ناامنی، بلکه یک واکنش رفتاری-ارزشی است که مستقیماً به اراده، تمایل و خواست راوی مربوط می‌شود. راوی با آگاهی از زمینه‌های قدرت، از ورود به موقعیتی که آن را از پیش تعیین شده و دام‌گونه می‌داند امتناع می‌ورزد. این

امتناع، نمود بارز مؤلفه‌ی **بیزاری در قطب منفی (بیزاری از کنش/گرایش منفی)** است. زبان، حامل نوعی پس‌زنی ایدئولوژیک از نقش‌های تحمیلی قدرت است. در بطن این جمله، سرپیچی از نقش پیش‌نویسی‌شده دیده می‌شود. گفتمان غالب، شخصیت را به میدان نبرد می‌کشاند تا نقش پهلوان یا شهید را ایفا کند، اما راوی با زبان خود از این صحنه کناره‌گیری می‌کند. این بیزاری، نه از جنگ صرف، بلکه از نظام بازنمایی‌ای است که از سوژه، صرفاً کارگزار گفتمان می‌سازد. این بیزاری برآمده از آگاهی تاریخی راوی نسبت به موقعیت استعمار درونی است. او حاضر نیست سوژه‌ی مصرف گفتمان باشد؛ حتی در مقام قهرمان. این امتناع، نوعی نقد به ساختارهایی است که حتی مقاومت را هم در دل نظم استعمار بازتعریف می‌کنند.

۳-۲ زبان قضاوت در داستان قول حسین میرزا

جدول ۳. توزیع مؤلفه‌ی «قضاوت» در داستان قول حسین میرزا

زیرمؤلفه‌ی قضاوت	نوع ارزشیابی	فراوانی	درصد از کل قضاوت‌ها
هنجارمندی	مثبت	۹	۳٪
	منفی	۵۴	۱۸٪
توانایی	مثبت	۲۴	۸٪
	منفی	۷۲	۲۴٪
استقامت / پایداری	مثبت	۲۷	۹٪
	منفی	۵۱	۱۷٪
راستگویی	مثبت	۱۲	۴٪
	منفی	۳۳	۱۱٪
درستی اخلاقی	مثبت	۱۵	۵٪
	منفی	۶۳	۲۱٪
جمع کل مثبت	—	۸۷	۲۹٪
جمع کل منفی	—	۲۷۳	۷۱٪

مجموع کل	—	۳۶۰	٪۱۰۰
----------	---	-----	------

این جدول نشان می‌دهد که از میان کل ۳۶۰ مورد قضاوت شناسایی‌شده، حدود ۷۱٪ منفی و تنها ۲۹٪ مثبت است. بر اساس مؤلفه‌ی «قضاوت» در داستان *قول حسین میرزا*، گفتمان روایی، شدیداً بر بازنمایی ناکارآمدی، فساد، بی‌اخلاقی و ناهنجاری اجتماعی متمرکز است. در مجموع، ۳۶۰ نمونه‌ی قضاوت ارزیابانه در متن شناسایی شد که نزدیک به ۸۰ درصد از آن‌ها دارای جهت‌گیری منفی بودند. این غلبه‌ی قضاوت‌های منفی، نشانگر جهان‌بینی انتقادی راوی و زبان روایتی است که جهان پیرامون را از منظر تخریب‌شده و بی‌اعتماد می‌نگرد. بنابراین، فضای قضاوت در داستان *قول حسین میرزا* به‌وضوح انتقادی، ناامیدانه و معطوف به بازنمایی فساد و ضعف‌های اخلاقی و نهادی است، نه ستایش‌گر یا آرمان‌گرایانه. این چیرگی قضاوت منفی بازتابی از فضای گفتمانی شکست، بی‌اعتمادی و فروپاشی ارزش‌های اخلاقی در بطن جامعه‌ای است که نویسنده تصویر می‌کند.

بالاترین سهم در قضاوت‌های منفی، مربوط به زیرمؤلفه‌های **درستی اخلاقی** با ۶۳ نمونه، و **توانایی** با ۷۲ نمونه است. این موضوع نشان می‌دهد که روایت، بیش از هر چیز، به ناتوانی نهادهای قدرت، شکست اقتدار سنتی، و فروپاشی اخلاق در نظام اجتماعی می‌تازد. بازنمایی مدیران، پدران، فرماندهان و حاکمان در این داستان، نه به‌عنوان کنشگران شایسته، بلکه به‌مثابه فاسدان، ریاکاران و بزدلان ساختاری صورت می‌گیرد. همچنین در زیرمؤلفه‌ی پایداری یا استقامت، ۵۱ نمونه‌ی منفی دیده می‌شود که نشان‌دهنده‌ی روایت شخصیتی‌های ضعیف، ناپایدار، و تابع سلطه است؛ شخصیت‌هایی که در برابر سرکوب یا با سکوت پاسخ می‌دهند یا به سازگاری تحقیرآمیز تن می‌دهند. این درحالی است که سهم نمونه‌های مثبت در این بخش تنها ۲۷ مورد است. در بخش **راستگویی** نیز نسبت درصد منفی/مثبت (۱۱ در برابر ۴) به‌وضوح بیانگر فضای بی‌اعتمادی و دروغ‌های نهادمند در روابط میان شخصیت‌هاست. زبان روایت از «قسم‌ها»، «سلام‌ها» و «اعتراف‌ها» به‌عنوان ابزارهای دروغ بهره می‌گیرد و این، تصویر عمیقی از **بحران حقیقت** در جامعه‌ی تحت سلطه ارائه می‌دهد. در نهایت، بخش **هنجارمندی** نیز با ۱۸ درصد منفی در برابر ۳ درصد مثبت، به خواننده نشان می‌دهد که وضعیت موجود—چه در ساحت روانی، اجتماعی، یا سیاسی— «غیرنرمال» است. روایت عملاً در حال زیر سؤال بردن هنجارهای رسمی و تثبیت‌شده است. تمامی این داده‌ها مؤید آن است که مؤلفه‌ی قضاوت، در ساختار زبانی این داستان، ابزار محوری گفتمان‌سازی انتقادی است؛ ابزاری برای

افشاگری درباره‌ی کارگزاران سلطه، زبان رسمی، ساختار قدرت و نظم اجتماعی تحمیل شده. حال، در ادامه به ارائه‌ی یک نمونه از سویه‌های مثبت و منفی برای هر زیرمقوله می‌پردازیم.

۱-۲-۳ زیرمؤلفه‌ی درستی اخلاقی (ریاکاری، تحمیل، انحراف از اخلاق اجتماعی)

«پدرم... گاه در حرف‌هایش چیزهایی می‌گفت که نشان می‌داد درونش پر از خشونت فرهنگی ست. مثلاً درباره‌ی یکی از دوستان خانوادگی مان... با خونسردی گفت: «اگر کمک نکنی، از آدمیت ساقطی». آن مرد کمک نکرد و پدرم تا سال‌ها با او قهر بود.» (جلد ۲: ۱۱۷)

این جمله در مکالمه‌ی راوی درباره‌ی پدرش و تهدیدی که او علیه فرد دیگری به کار می‌برد تا اطاعت را تحمیل کند، آمده و روایتی است مستقیم از زبان راوی و بدون فاصله‌گذاری. فضای روایت خانوادگی است، اما مفاهیم قدرت و اجبار بر آن سایه انداخته. این جمله نمایانگر ساختار اقتدار سنتی و جنسیتی در سطح گفتار است؛ جایی که اخلاق نه مفهومی درونی، بلکه ابزاری برای اعمال سلطه‌ست. واژه‌ی «آدمیت» که به‌ظاهر نشانه‌ای از کرامت انسانی است، در اینجا به تهدیدی تبدیل شده که با «کمک نکردن» در یک خواست خانوادگی، از انسانیت فرد سلب می‌کند. این جمله نمونه‌ای از گفتمان اخلاقی-اقتدارمحور است که هنجارهای اخلاقی را نه بر پایه‌ی استقلال فرد، بلکه بر اساس اطاعت، وفاداری و هم‌سویی با قدرت تعریف می‌کند. این زبان، نشانه‌ای از تسلط پدرسالاری در سطح گفتمان خانواده است؛ جایی که فرد نمی‌تواند مخالفت کند، چون بلافاصله با «سلب انسانیت» مواجه می‌شود. از منظر نقد پسااستعماری، این جمله بازتاب درونی‌سازی ساختارهای سلطه در ساحت خصوصی است، یعنی خانه به بازوی نرم نظام سیاسی تبدیل شده است.

۲-۲-۳ زیرمؤلفه‌ی توانایی (کارآمدی و بی‌لیاقتی در روایت قدرت)

«در واحد ما همه چیز به‌هم ریخته بود. دستورها دائم تغییر می‌کردند و هیچ‌کس نمی‌دانست دقیقاً چه باید بکند. فرمانده‌مان بی‌عرضه‌تر از آن بود که حتی یک نقشه ساده را بخواند. بیشتر وقتش را با سرهنگ‌های بالا می‌گذراند و موقع عملیات، یا غایب بود یا گیج و بی‌خبر.» (جلد ۱: ۵۲۵)

روایتِ مستقیمِ راوی همراه با قضاوتِ ضمنی از فرمانده نظامی واحدی است که ظاهراً مسئولیت دارد، اما فاقد کوچک‌ترین توانایی فنی یا مدیریتی است. بنابراین، جهت‌گیری منفی دارد. جمله از دل تجربه‌های نظامی راوی در زندان و واحد ارتشی بیان شده. در این نمونه، فرمانده، به‌عنوان نماد یک ساختار رسمی قدرت، مورد ارزیابی منفی شدید قرار می‌گیرد. توصیف او با صفت «بی‌عرضه» و ناتوانی در خواندن نقشه، فقط انتقاد فردی نیست؛ بلکه در لایه‌ی گفتمانی، برساختی انتقادی از نهاد نظامی است که شایستگی ندارد اما قدرت دارد. این جمله نوعی بی‌اعتباری‌سازی اقتدار از طریق زبان قضاوت‌گر است. از نگاه گفتمان انتقادی، وقتی زبان قدرت با بی‌کفایتی همراه شود، مشروعیت از دست می‌رود. از نگاه پسااستعماری نیز، این جمله نشان می‌دهد که چگونه استعمار روانی، با حذف شایستگان و ارتقای نالایقان، ساختار جامعه را در وضعیت رکود و بی‌اعتمادی نگاه می‌دارد. راوی با این جمله، اقتدار ظاهری را از درون تهی می‌سازد.

۳-۲-۳ زیرمؤلفه‌ی هنجارمندی (عادی‌بودن یا غیرعادی‌بودن موقعیت‌ها و رفتارها)

«هیچ‌کس نمی‌دانست چه شده است. فضای شهر تغییر کرده بود. دیگر هیچ‌چیز شبیه گذشته نبود؛ انگار همه‌چیز وارونه شده بود. مردم در سکوت راه می‌رفتند. صدای اذان هم انگار غمگین‌تر از همیشه بود.» (جلد ۱: ۶۳۵)

راوی در حال توصیف مستقیم تجربه‌شده‌ی خود از فضای عمومی حاکم بر جامعه و تغییرات بنیادینی است که در ذهنیت جمعی و وضعیت فرهنگی رخ داده. این جمله بازتابی از ناهنجاری ساختاری و وارونگی ارزش‌ها در سطح اجتماعی است (جهت‌گیری منفی). در این جمله، راوی نوعی **فروپاشی درک عمومی از نظم اجتماعی** را روایت می‌کند. روایت با استفاده از استعاره‌ی «وارونه شدن»، گفتمان جدیدی را توصیف می‌کند که با تمام تجربه‌های گذشته بیگانه است. این وارونگی هنجارها معمولاً نتیجه‌ی **تحلیل گفتمان جدید قدرت** است که مفاهیم را از معنا تهی و ارزش‌ها را معکوس می‌کند. این تجربه‌ی وارونگی می‌تواند بازتاب **حس بی‌ریشه‌گی، بی‌ثباتی و بی‌خانمانی روانی** در مواجهه با گفتمان سلطه و استیلای فرهنگ غیر بومی یا تحمیلی باشد. جمله، وضعیت جدید را نه با خصیصه‌های خود، بلکه با فاصله‌گیری از گذشته بازنمایی می‌کند؛ گویی که جامعه از خود بیگانه شده است.

بنابراین این داوری درباره‌ی «غیرعادی‌شدن همه‌چیز» مستقیماً ریشه در بحران در معنا، هویت و حافظه‌ی جمعی دارد.

۳-۳ زبان ارزش‌گذاری در داستان قول حسین میرزا

جدول آماری مؤلفه‌ی ارزش‌گذاری در داستان «قول حسین میرزا»

زیربخش ارزش‌گذاری	مثبت	منفی	جمع کل	درصد مثبت	درصد منفی
ترکیب، انسجام، ساختار	۲۴	۴۲	۶۶	۳۶.۴٪	۶۳.۶٪
ارزش‌گذاری فرهنگی-اجتماعی	۳۶	۷۸	۱۱۴	۳۱.۶٪	۸۴.۴٪
واکنش زیباشناختی-احساسی	۱۵	۲۱	۳۶	۴۱.۷٪	۵۸.۳٪
جمع کل مؤلفه‌ی ارزش‌گذاری	۷۵	۱۴۱	۲۱۶	۳۴.۷٪	۶۵.۳٪

بررسی مؤلفه‌ی ارزش‌گذاری در داستان قول حسین میرزا نشان می‌دهد که روایت، نه فقط درباره‌ی افراد و کنش‌ها، بلکه درباره‌ی فضاها، ساختارها، زیبایی‌ها، و کیفیت فرهنگی پدیده‌ها نیز دست به ارزیابی می‌زند. در مجموع ۷۲ مورد از ارزش‌گذاری در متن شناسایی شد که حدود ۶۵٪ آن‌ها دارای جهت‌گیری منفی بودند. این غلبه‌ی ارزیابی‌های منفی، هم‌راستا با فضای کلی رمان و گفتمان انتقادی-پسااستعماری آن، نشانگر نوعی بی‌اعتمادی به نظم اجتماعی، فروپاشی ارزش‌های زیباشناختی، و انحطاط ساختاری است که راوی آن را تجربه کرده و باز می‌نماید. زیرمؤلفه‌ی ارزش‌گذاری فرهنگی-اجتماعی با ۱۱۴ نمونه، پربسامدترین بخش ارزش‌گذاری در این داستان است. بیشتر این موارد به صورت مستقیم یا ضمنی ناظر به بی‌ارزش شدن نهادهای رسمی چون دادگاه، آموزش، یا رابطه‌های اجتماعی‌اند. در جمله‌ای چون «دادگاه بیشتر شبیه تئاتر بود تا عدالت»، نه فقط ساختار عدالت بلکه مشروعیت آن فرو می‌ریزد؛ زیرا راوی ارزش نهاد حقوقی را با طعنه و تمثیل انکار می‌کند. در مقابل، ارزیابی مثبت راوی از سه کتابی که در سلول انفرادی در اختیار داشته است-مانند نمونه‌ی «بیشتر از تمام جلسات دانشگاه به من آموختند»-جلوه‌ای از ارزش‌گذاری فرهنگی مقاومت‌محور را نشان می‌دهد؛ جایی که دانش غیررسمی، معتبرتر و معنادارتر از نظام آموزش نهادی تلقی می‌شود. این تضاد نشان می‌دهد که زبان راوی چگونه از طریق ارزش‌گذاری فرهنگی، به بازتعریف مشروعیت‌ها، مرجعیت‌ها و منابع شناخت می‌پردازد. در زیرمؤلفه‌ی ترکیب (یا انسجام، ساختار) نیز با ۶۶ مورد ارزیابی شاهد بازنمایی

مکان‌ها و اشیاء از نظر نظم، انسجام یا آشفتگی هستیم. اکثریت این موارد جهت‌گیری منفی دارند و نشانه‌ای از فروپاشی سازمان‌یافتگی در فضاهای روایی‌اند. در توصیف گلخانه‌ای که به باغچه‌ی مصنوعی شبیه شده و دیگر «واقعی نیست»، زبان راوی از طریق ارزیابی ترکیبی به افشای ساختگی بودن قدرت سلطنتی و بی‌ریشگی آن می‌پردازد. در مقابل، در جمله‌ای مانند «از بطن مادر به بطن خانه، از بطن خانه به بطن حمام...»، فضاها به طرزی درونی، منسجم و پیوسته بازنمایی می‌شوند و ساختار روایی، نوعی سازمان‌مندی هویتی و ذهنی را شکل می‌دهد. در این ارزیابی مثبت، راوی از طریق ترکیب فضاها، تاریخچه‌ی زیسته‌ی خود را سامان می‌دهد و گفتمان فردی را در برابر بی‌نظمی گفتمان رسمی مستقر می‌سازد. زیرمؤلفه‌ی واکنش زیبایی‌شناختی-احساسی، با ۳۶ نمونه، گرچه از نظر تعداد نسبت به دو بخش دیگر کمتر است، اما واکنش‌های زیباشناختی راوی به تصاویر، چهره‌ها یا فضاهای خاص را با شدت احساسی بالایی همراه می‌سازد. در برخی موارد، راوی با دیدن عکس‌های شهدا یا فضای یادواره‌ای از مرگ، دچار دل‌فشردگی و وحشت می‌شود – «این معامله‌ی شوم بین مرگ و زندگی دلم را می‌فشرد» – که این تجربه‌ی حسی نه فقط واکنشی به یک تصویر، بلکه **افشای زیبایی‌شناسی خشونت در گفتمان شهیدپرور رسمی** است. زیبایی، در این جا چیزی تهدیدگر و فریبنده است. اما در توصیف معصومیت کودک، مانند «ناصر... مثل ترکیبی از موسیقی، شعر و جادو»، زبان به افسون شاعرانه پناه می‌برد و زیبایی طبیعی کودک، همچون نقطه‌ی مقاومت در دل جهان تاریک روایت، بازنمایی می‌شود. از منظر نظریه‌ی ارزیابی، در همه‌ی این نمونه‌ها زبان به طرزی عمیق در گیر نظام ارزیابی ارزش‌هاست. شدت معنایی، قطعیت‌گوینده و تنوع در نوع ارزش‌گذاری، ساختی از زبان خلق می‌کنند که بازتابی از نظم درهم‌شکسته‌ی اجتماعی و ذهنی راوی است. گفتمان داستان نشان می‌دهد که ارزیابی‌ها در جهت افشای بی‌اعتباری ساختارها و نهادهای قدرت حرکت می‌کنند و در کنار آن، ارزش‌هایی بدیل از سوی راوی ساخته می‌شوند. در سطح پسااستعماری نیز، تجربه‌ی استعمار درونی، حذف زیبایی اصیل، و تبدیل فضاهای فرهنگی به ساختارهای نمایشی سلطه، از طریق همین زبان ارزیابانه بازخوانی می‌شوند. در نتیجه، مؤلفه‌ی ارزش‌گذاری در این داستان، تصویری زبانی از **فروپاشی ارزش‌های فرهنگی، زیبایی‌شناختی و ساختاری** می‌سازد، اما هم‌زمان تلاش دارد از خلال زبان، **ارزش‌های مقاومتی، معنادار و شخصی** را بازآفرینی کند. زبان ارزیابانه‌ی این داستان، هم افشاگر نظم استبدادی است و هم پیشنهاددهنده‌ی نظمی بدیل بر پایه‌ی تجربه، حس، و آگاهی فردی.

۳-۳-۱ زیربخش ارزش‌گذاری فرهنگی-اجتماعی

«ما را از اتاق بازجویی بیرون آوردند. لباسمان را عوض کردند و گفتند دادگاه تشکیل می‌شود. اما قاضی از قبل پرونده را خوانده بود، و هیچ سؤالی نپرسید. **دادگاه، بیشتر شبیه تئاتر بود تا عدالت.** همه چیز از پیش نوشته شده بود. تنها چیزی که باقی مانده بود، اجرای نقش‌ها بود؛ مثل یک نمایش مسخره، که هیچ‌کس به تماشایش نیامده باشد.» (جلد ۲: ۸۰۰)

راوی در حال روایت تجربه‌ی خود از دادگاه‌های فرمایشی سیاسی است که در آن روند محاکمه‌ها نه به قصد تحقق عدالت، بلکه به منظور تثبیت قدرت و سرکوب سازمان‌یافته‌ی مخالفان طراحی شده است (ارزش‌گذاری با قطب منفی). محاکمه، نه بر مبنای استدلال و شواهد، بلکه به شکل نمایشی و بی‌محتوا برگزار می‌شود. در این جمله، استعاره‌ی «تئاتر»، یک **ارزش‌گذاری شدیداً منفی** از نهاد عدالت را نشان می‌دهد. این ارزیابی نه فقط قضاوتی درباره‌ی ساختار قدرت، بلکه نوعی **جهت‌گیری ارزشی فرهنگی** درباره‌ی نهادهای مدنی است. به کارگیری تمهید بلاغی (تشبیه تئاتریکال) نوعی **درجه‌بندی معنایی منفی** ایجاد می‌کند و با عدم حضور هرگونه منبع بیرونی یا فاصله‌گذاری، روایت با **درگیری و مشارکت کامل گوینده در گفت‌وگو** همراه است. در نتیجه، مخاطب به سمت درونی‌سازی این ارزیابی هدایت می‌شود. این جمله از **گفت‌وگو کامل گوینده در گفت‌وگو** رسمی را به تصویر می‌کشد. عدالت به جای آن که بازنمای قدرت قانون باشد، به ابزار سرگرمی/نمایش برای قدرت بدل شده است. این روایت، با **زبان طعنه و برهنه‌سازی نهاد قدرت**، ماهیت سرکوبگر گفت‌وگو رسمی را افشا می‌کند. دادگاه به جای آن که حافظ حقوق باشد، کارگردان سرکوب است؛ بنابراین زبان آن بدل به **ابزار مقاومت و ضد‌هژمونی** می‌شود. تصویر **دادگاه به مثابه تئاتر** بیانگر سازوکارهایی است که حکومت‌های اقتدارگرا از استعمار بیرونی الهام می‌گیرند تا استعمار درونی را تثبیت کنند. قدرت، با وانمودسازی عدالت، **گفت‌وگو استعماری قانون را تکرار می‌کند** و در عین حال از آن برای بی‌عدالتی استفاده می‌کند. دادگاه اینجا همان «صحنه‌ی اجرای نظم استعمارزده» است.

۳-۳-۲ زیربخش ساختار، سازمان‌یافتگی، انسجام یا نظم عناصر در مکان، گفتار یا موقعیت

«گلخانه به همان اندازه سلطنت از رونق افتاده، مثل یک باغچه‌ی مصنوعی است... واقعی

نیست. شیشه‌ها بخار گرفته‌اند، خاک‌ها خشک شده‌اند، و هیچ چیز رشد نمی‌کند. این جا همه چیز وانمود است، تقلید از حیات، تقلید از طبیعت.» (جلد ۲: ۸۱۰)

راوی در فضایی متروک و در دل یک خانه‌ی خالی حرکت می‌کند. هنگامی که به گلخانه می‌رسد، ترکیب درهم‌ریخته‌ی گیاهان پژمرده، شیشه‌های تیره، و نور مصنوعی، در ذهن او تداعی‌کننده‌ی فروپاشی ساختار قدرت و سلطنت می‌شود. در این نمونه، ساختار گلخانه، به‌عنوان ابژه‌ی زیباشناختی، به‌گونه‌ای بی‌نظم، مصنوعی و فروپاشیده ارزیابی شده است. استفاده از واژگان ارزیابانه‌ی مقایسه‌ای («مثل باغچه‌ی مصنوعی»، «واقعی نیست») نشان‌دهنده‌ی ارزش‌زدایی ترکیبی از این مکان است. این ارزیابی به سطحی از انسجام از دست رفته در محیط اشاره دارد و به‌شکلی غیرمستقیم درکی از بی‌نظمی گفتمانی و سیاسی را القا می‌کند. زبان در اینجا نه تنها محیط را توصیف می‌کند، بلکه حافظه‌ی سیاسی و بصری فروپاشی قدرت را باز می‌نماید. گلخانه، به‌عنوان تمثیل سلطنت از رونق افتاده، حامل استعاره‌ای از نظم مصنوعی و پوشالی قدرت سلطه‌گر است. این بی‌نظمی، نه فقط فیزیکی بلکه ایدئولوژیک است: گفتمان سلطنتی، حتی در زیبایی‌شناسی نیز شکست خورده. گلخانه، مکانیست با طبیعت زندانی شده. استعاره‌ی باغچه‌ی مصنوعی می‌تواند تجسم استعمار طبیعت، فرهنگ، و حافظه قلمداد شود. نظم تحمیل‌شده‌ی سلطنت هم می‌تواند تقلیدی باشد از اشکال بیگانه و بی‌ریشه. در این نگاه، تصویر گلخانه، بازنمایی استعمار در حوزه‌ی زیبایی‌شناسی و محیط است: جایی که فرهنگ بومی، در یک گلخانه‌ی پوسیده خفه شده است.

۳-۳-۳ واکنش زیبایی‌شناختی-احساس

«هر بار که به عکس‌های شهدا نگاه می‌کردم، حس می‌کردم درونم چیزی شکسته می‌شود. شکوه می‌گفت این تصاویر سندنند، اما من نمی‌توانستم فقط سند بینم. این داد و ستد... این معامله‌ی پایاپای بین مرگ و زندگی، عکاس و عکس، دلم را می‌فشرد. آیا می‌شد این معامله‌ی شوم برای همیشه از بین برود؟ آیا راهی بود برای دیدن، بی‌آنکه اسیر شوم؟» (جلد ۲: ۸۱۱)

راوی در حال تأمل بر عکس‌هایی است که شکوه، شخصیت زن داستان، از شهدا گرفته است. در این لحظه، او درگیر اندیشیدن به نسبت بین عکاس و سوژه است، به گونه‌ای که مرز میان زنده و مرده، فاعل و مفعول، فرو می‌ریزد. نگاه شکوه به شهید، به نوعی نگاه شهید به شکوه باز می‌گردد، و این چرخه‌ی ترسناک او را به وحشت می‌اندازد. در این بخش، واکنش زیباشناختی راوی به عکس‌ها به شدت منفی، **تهدیدآمیز و درهم‌شکننده** است. فعل «می‌فشرد» و عبارت «معامله‌ی شوم» نشانگر شدت در تجربه‌ی احساسی هستند و روایت بدون تردید یا منبع بیرونی بیان می‌شود. این واکنش نه صرفاً به تصویر، بلکه به **مفهوم زیبایی‌شناسی معکوس مرگ** مربوط است: جایی که زیبایی، ترسناک و منزجرکننده شده. در اینجا راوی گرفتار **ساختار وارونه‌ی بازنمایی در گفتمان رسمی است**. مرگ، نه امری پایان‌یافته، بلکه بازتولیدشده در نمادها و تصاویر است. گفتمان شهیدپرور، با چرخش نگاه از «زندگی به مرگ»، حقیقت را حذف کرده و آن را در قاب تصویر تجلیل کرده است. زیبایی عکس‌ها، تبدیل به دام گفتمانی می‌شود؛ تصویری که به جای رهایی، **حس محاصره را منتقل می‌کند**. در این نمونه، مرگ به کالای نمایشی بدل شده است. عکس‌هایی که شکوه می‌گیرد، **نوعی زیبایی‌شناسی استعماری از مرگ هستند**؛ سوژه‌ای که هویتش در کنترل دوربین و روایت حاکم است. این «معامله‌ی شوم» همان **ساختار استعمار دیداری - نمادین** است: نمایش مرگ به مثابه افتخار، و حذف فردیت شهید. واکنش راوی، مقاومت در برابر این گفتمان زیبایی‌شناسی خشونت است.

۴ نتیجه‌گیری

تحلیل مؤلفه‌ی نگرش در این داستان، نشان می‌دهد که زبان روایت، از ساحت توصیف صرف فراتر می‌رود و در خدمت القا، افشا، و درگیری ایدئولوژیک قرار می‌گیرد. ساختار روایی به گونه‌ای تنظیم شده که سوژه‌ی روایت، به‌طور مداوم دست به ارزیابی خود، دیگری، تجربه و محیط پیرامون‌اش می‌زند؛ ارزیابی‌ها به سه حوزه‌ی اصلی احساس، قضاوت و ارزش‌گذاری تقسیم می‌شوند. یافته‌های آماری این تحلیل مؤید آن است که مجموعه‌ی این ارزیابی‌ها با شیب چشم‌گیری به‌سوی قطب منفی گرایش دارد. مؤلفه‌ی احساس با ۲۶۷ نمونه، مؤلفه‌ی قضاوت با ۳۶۰ نمونه، و مؤلفه‌ی ارزش‌گذاری با ۲۱۶ نمونه در متن ثبت شده‌اند. در هر سه مؤلفه، نسبت نمونه‌های منفی به مثبت، بیش از دو برابر است. به‌ویژه در مؤلفه‌ی احساس، حدود ۷۳٪ از ارزیابی‌ها منفی‌اند. اندوه، ناامنی، نارضایتی و بی‌زاری در روایت چنان فراگیرند که تجربه‌ی عاطفی راوی را به تجربه‌ی ساختاری بدل می‌کنند؛ تجربه‌ای از فقدان، گسست، و خشونت نمادین که از مرزهای شخصی عبور کرده و به حافظه‌ی جمعی، زیبایی‌شناسی و حتی مناسبات

فردی نیز نفوذ کرده است. نمونه‌هایی چون «سال بعد برای من سال اضطراب‌ها، تشویش‌ها، کابوس‌ها و نگرانی‌های شوم نسبت به آینده بود» (جلد اول، ص ۶۱۰)، یا «ترسم از دامی است که من و تو در آن گرفتار شده‌ایم» (جلد اول، ص ۵۳۳) نمونه‌های روشنی از بار احساسی سنگین و منفی هستند که راوی را از ساحت راوی منفصل، به جایگاه سوژه‌ای در گیر و آسیب‌دیده سوق می‌دهند. این جهت‌گیری منفی در قضاوت‌های اخلاقی نیز بازتاب یافته است. راوی بارها از بازجویانی سخن می‌گوید که نه تنها رفتار غیر اخلاقی دارند، بلکه در انجام وظیفه نیز ناتوان‌اند: «در دروغ گفتن هم ناشیانه عمل می‌کردند» (جلد دوم، ص ۸۱۸). ارزیابی‌های اخلاقی نه به شکل کلی، بلکه با مصادیق عینی و تجربه‌شده، در دل روایت جای گرفته‌اند. همچنین، در سطح زیبایی‌شناسی و ارزشی نیز فضای روایی همواره در تقابل با تحسین و ستایش ظاهر می‌شود؛ جهان روایت از تحقیر، ویرانی، تردید و زوال انباشته شده است. برای مثال، راوی درباره‌ی نسبت مرگ و بازنمایی هنری می‌نویسد: «این معامله‌ی شوم بین مرگ و زندگی، عکاس و عکس، دلم را می‌فشرد» (جلد دوم، ص ۸۱۱)، و این جمله نشان می‌دهد که حتی خاطره، عکس، و زیبایی نیز در معرض استثمار گفتمان قرار گرفته‌اند. آنچه زبان ارزیابانه‌ی این روایت را از دیگر روایت‌های اول‌شخص متمایز می‌سازد، شدت و قطعیت آن است. در اغلب نمونه‌ها، گوینده با بیانی فاقد تردید، احساس، قضاوت یا ارزیابی خود را مطرح می‌کند؛ بدون فاصله‌گذاری، بی‌تعلل، و گاه با واژگانی شاعرانه یا استعاره‌ای که حس فشردگی معنایی و شدت ذهنی را تشدید می‌کنند. این ویژگی باعث می‌شود که زبان روایی، در حکم ابزار روایت نباشد، بلکه خود، **میدان تقابل با قدرت** گردد. از آن‌رو که احساسات، قضاوت‌ها و ارزش‌گذاری‌ها در ساحت‌های متعدد زندگی بازتاب می‌یابند—از خانواده تا زندان، از حافظه‌ی کودکان تا بازجویی—می‌توان نتیجه گرفت که این زبان، نه فقط زبان روایت، بلکه زبان افشا و برملا ساختن زخم‌هاست؛ زبانی که سلطه را در سطح زبان، حافظه، اخلاق، و تخیل شناسایی می‌کند و به چالش می‌کشد. در این میان، تعامل میان نویسنده و مخاطب، شکل خاصی به خود می‌گیرد. بر اساس نظریه‌ی نقش‌گرای نظام‌مند هلیدی، زبان سه نقش اساسی دارد: اندیشگانی، بینا فردی و متنی. در این داستان، نقش بینا فردی زبان—یعنی شیوه‌ای که گوینده از طریق آن با مخاطب ارتباط می‌گیرد و رابطه‌ی خود را با موضوع می‌سازد—به شکلی پررنگ در زبان ارزیابانه نمود یافته است. نویسنده از طریق بارهای عاطفی، قضاوت‌های ضمنی، و واژگان ارزیابی‌گر، با خواننده وارد دیالوگی عاطفی و ایدئولوژیک می‌شود. او خواننده را به واکنش وادار می‌کند: همدردی، انزجار، تحسین، یا گاه تردید. از این منظر، زبان ارزیابانه نه فقط بیانگر موضع سوژه، بلکه ابزاری برای برساختن سوژه‌ی خواننده نیز هست؛ خواننده‌ای که در این متن منفعل نیست، بلکه مدام در موقعیت قضاوت و درگیری ذهنی قرار می‌گیرد. در افق کلان‌تر، می‌توان این روایت را بر بستر گفتمان پسااستعماری نیز تحلیل کرد. با وجود آن که ایران هرگز مستعمره‌ی رسمی نبوده، اما در روایت براهنی، استعمار، در شکل‌های نمادین، روانی، و درونی شده بازتولید می‌شود. بسیاری از ارزیابی‌های منفی متوجه قدرتی است که نه بیگانه، بلکه بومی است—قدرتی

که شیوه‌های کنترل استعمار را در ساختار خود جذب کرده است. سوژه‌ی روایت بارها دچار سرخوردگی، ناکامی، ترس و بی‌قدرتی می‌شود، بی‌آنکه دشمنی خارجی در کار باشد. بدین ترتیب، قول حسین میرزا بازنمایی زبان ایدئولوژی در بستر استعمار درونی‌ست؛ روایتی از مقاومتِ زبانی در دل ساختار قدرتی که خود را به‌عنوان طبیعت، قانون یا حافظ امنیت معرفی می‌کند، اما در واقع سوژه را از درون تحلیل می‌برد. در مجموع، می‌توان گفت که براهنی با آگاهی از ظرفیت‌های زبان، و از منظر ما زبانِ ارزیابانه، در پی آن است تا با بهره‌گیری از آن، و به زعم ما مؤلفه‌ی نگرش، هم به بازنمایی تجربه‌ی شخصی پردازد، هم گفتمان سلطه را برملا سازد، و هم خواننده را درگیر روندی کند که در آن، «روایت» به «مقاومت» بدل می‌شود. این زبان، زبانی است که به‌جای صرف بازنمایی واقعیت، برای ساختن واقعیت دیگر به کار گرفته می‌شود؛ واقعیتی که در آن، سوژه دیگر تنها زیردست نیست، بلکه راویِ زخم‌ها و فریادهایی‌ست که از دل خاموشی به زبان آمده‌اند.

منابع

- ارجانی، سیدحسین (۱۳۹۶). **نگرش و دیدگاه ارزش‌گذاری در ترجمه: مدلی پیشنهادی بر اساس نظریه‌ی ارزیابی**، پایان‌نامه‌ی دکتری، استاد راهنما غلامرضا تجویدی، استاد مشاور سالار مناف‌اناری، دانشگاه علامه طباطبائی.
- براهنی، رضا (۱۳۶۶). **رازهای سرزمین من (دو جلد)**، نشر مغان، تهران.
- بردیده، علی (۱۳۹۷). **بررسی نشانگرهای نگرشی در متون آکادمیک و روزنامه‌ای: تمرکز بر هنر و فن آوری**، پایان‌نامه‌ی دکتری، استاد راهنما علیرضا جلیلی‌فر، استاد مشاور زهره گونی‌بند شوشتری، دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی.
- حاجتی‌جولندان، سمیه (۱۳۹۶). **تحلیل داستان‌های بلند فارسی بعد از انقلاب با رویکرد پسااستعماری**، پایان‌نامه‌ی دکتری زبان و ادبیات فارسی، استاد راهنما احمد رضی، استاد مشاور، علیرضا نیکویی، دانشگاه گیلان، دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی.
- حمیدی، فاطمه (۱۴۰۱). **بررسی زبان احساس نمایندگان موافق و مخالف مجلس در جلسه‌ی معرفی وزیر پیشنهادی کابینه‌ی سیزدهم ایران بر اساس نظریه‌ی ارزیابی مارتین و وایت ۲۰۰۵**، استاد راهنما اعظم استاجی، استاد مشاور شهلا شریفی. دانشگاه فروسی مشهد، دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی دکتر شریعتی.
- زارعان، فاطمه (۱۴۰۲). **تجزیه و تحلیل ارزیابی و همدلی بر اساس سبک‌شناسی نقشگرا در رمان «آیا انسان نماها خواب گوسفند برقی می‌بینند؟» نوشته‌ی فیلیپ ک. دیک**، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما سید محمد حسینی، استاد مشاور محمد غفاری، دانشگاه اراک، دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی.
- سیاحی، محمدجواد (۱۴۰۰). **مطالعه‌ی مقایسه‌ای تئوری ارزیابی در گفتمان رسلنه‌ای با موضوع انتخابات ریاست جمهوری ایالات متحده ۲۰۲۰**، استاد راهنما فرهمین فرخی، استاد مشاور محمد ظهراپی، دانشگاه تبریز، دانشکده‌ی ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی.

- شالباف‌زاده، پریسا (۱۳۹۹). استفاده از فرانشه‌های بینافردی در قالب ابزار آموزش ترجمه با رویکرد روش ترکیبی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما علیرضا جلیلی فر، استاد مشار محمود ولیدی، دانشگاه شهید چمران اهواز، انشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی.
- شایگان، داریوش (۱۳۸۱). *افسون‌زدگی جدید: هویت چهل‌تکه و تفکر سیار*. تهران: فرزانه روز.
- شریفی، مریم، (۱۳۹۵). بررسی مقابله‌ای نگرشی در کنفرانس‌های خبری وزرای امور خارجه‌ی ایران و آمریکا: با تأکید بر مذاکرات هسته‌ای، استاد راهنما علیرضا جلیلی فر. دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی.
- صالح زهی، سهیل (۱۴۰۰). بررسی وفاداری در ادبیات کودک از طریق تئوری ارزیابی: مطالعه‌ی مقایسه‌ای دو ترجمه‌ی چارلی و کارخانه‌ی شکلات، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد.
- عباسی، الله کرم؛ خراسانی، محبوبه و حیدری، محمود (۱۳۹۷). نقد پسااستعماری رمان «رازهای سرزمین من» اثر رضا براهنی، در زبان و ادبیات فارسی، سال ۱۷، شماره‌ی ۲۳۸.
- عباسی، الله کرم؛ خراسانی، محبوبه و حیدری، محمود (۱۳۹۸). نقد پسااستعماری رمان «رازهای سرزمین من» رضا براهنی و «بین‌القصرین» نجیب محفوظ، در زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد سنندج، سال ۱۱، شماره‌ی ۴۰.
- عبدی، جلیل (۱۳۹۷). بررسی نحوه‌ی ارزیابی گزاره‌ها توسط نویسندگان در حرکات بلاغی مقالات پژوهشی زبان‌شناسی کاربردی، پایان‌نامه‌ی دکتری، استاد راهنما کریم صادقی، استاد مشاور، محمد محمدی، دانشگاه ارویه، دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی.
- کمش، نجمه (۱۳۹۷). دیدگاه انتقادی محققان ایرانی و بین‌المللی درنگارش مقالات پژوهشی مربوط به آموزش زبان انگلیسی، پایان‌نامه‌ی دکتری، استاد راهنما غلامرضا زارعیان، اساتید مشاور محمد داوودی و سید محمدرضا عادل، دانشگاه حکیم سبزواری، دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی.
- گرجی، مصطفی؛ سراج، سیدعلی (۱۳۹۱). نقد سیاست‌زدگی در رمان معاصر (مطالعه‌ی موردی رمان رازهای سرزمین من)، در پژوهش زبان و ادبیات فارسی، شماره‌ی ۲۷.

- نقی زاده، محمد (۱۳۹۷). **استفاده از مقوله‌ی ارزیابی در پیشینه‌ی تحقیق مقاله‌های منتشر شده در مجلات ایرانی و بین‌المللی**، پایان‌نامه‌ی دکتری، استاد راهنما کتایون افضلی، استاد مشاور رضا عطری، دانشگاه شیخ بهایی، دانشکده‌ی زبان‌های خارجی.
- هاشمی، علی (۱۴۰۱). **مطالعه‌ی نحوه‌ی استفاده‌ی نویسندگان از نشانگرهای موضع‌گیری در متون دانشگاهی**، پایان‌نامه‌ی دکتری، استاد راهنما فاطمه مهدوی راد، اساتید مشاور گلنار مزدایسنا و علی محمد فضیلت‌فر، دانشگاه یزد، پردیس علوم انسانی و اجتماعی، دانشکده‌ی زبان‌های خارجی.

References

- Abbasi, A.-K., Khorasani, M., & Heidari, M. (2018). Postcolonial critique of *The Secrets of My Land* by Reza Baraheni. *Zaban va Adabiyat-e Farsi*, 17(238).
- Abbasi, A.-K., Khorasani, M., & Heidari, M. (2019). A postcolonial critique of Reza Baraheni's *The Secrets of My Land* and Naguib Mahfouz's *Palace Walk*. *Journal of Persian Language and Literature, Islamic Azad University of Sanandaj*, 11(40).
- Abdi, J. (2018). *An investigation of writers' evaluation of propositions in the rhetorical moves of applied linguistics research articles* (Doctoral dissertation, University of Urmia).
- Arjani, S. H. (2017). *Evaluation perspectives in translation: A proposed model based on appraisal theory* (Doctoral dissertation, Allameh Tabataba'i University).
- Ashcroft, B., Griffiths, G., & Tiffin, H. (2007). *Post-colonial studies: The key concepts* (2nd ed.). Routledge.
- Baraheni, R. (1987). *The secrets of my land* (Vols. 1–2). Moghan Publications. (Original work published in Persian).
- Bednarek, M. (2008). *Emotion talk across corpora*. Palgrave Macmillan.
- Bednarek, M. (2016). *Evaluation in media discourse: Analysis of a newspaper corpus*. Bloomsbury Academic.
- Bardideh, A. (2018). *An investigation of appraisal markers in academic and newspaper texts: A focus on art and technology* (Doctoral dissertation, Shahid Chamran University of Ahvaz).
- Dabashi, H. (2006). *Iran: A people interrupted*. The New Press.
- Ghaffari, M. (2021). The memory of torture and the discourse of resistance in Persian political prison narratives. *Iranian Studies*, 54(1), 45–67. <https://doi.org/10.1080/00210862.2020.1855289>
- Gorji, M., & Seraj, S. A. (2012). A critique of politicization in the contemporary novel: A case study of *The Secrets of My Land*. *Research in Persian Language and Literature*, (27).
- Hajati Julandan, S. (2017). *An analysis of post-revolution Persian novellas from a postcolonial perspective* (Doctoral dissertation, University of Guilan).
- Halliday, M. A. K. (1978). *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K., & Matthiessen, C. M. I. M. (2014). *Halliday's introduction to functional grammar* (4th ed.). Routledge.
- Hashemi, A. (2022). *A study of writers' use of stance markers in academic texts* (Doctoral dissertation, Yazd University).
- Hamidi, F. (2022). *An investigation of the language of emotion used by supporting and opposing members of the Iranian Parliament during the confirmation session of the proposed ministers of the thirteenth cabinet based on Martin and White's (2005) appraisal theory* (Master's thesis, Ferdowsi University of Mashhad).
- Hood, S. (2010). *Appraising research: Evaluation in academic writing*. Palgrave Macmillan.
- Kamesh, N. (2018). *Critical stance in research articles on English language teaching written by Iranian and international scholars* (Doctoral dissertation, Hakim Sabzevari University). (In Persian).
- Leech, G., & Short, M. (2007). *Style in fiction: A linguistic introduction to English fictional prose* (2nd ed.). Pearson.
- Martin, J. R., & Rose, D. (2007). *Working with discourse: Meaning beyond the clause* (2nd ed.). Continuum.

- Martin, J. R., & White, P. R. R. (2005). *The language of evaluation: Appraisal in English*. Palgrave Macmillan.
- Naghizadeh, M. (2018). *The use of appraisal resources in the literature review sections of research articles published in Iranian and international journals* (Doctoral dissertation, Sheikh Baha'i University).
- Saleh-Zehi, S. (2021). *Investigating fidelity in children's literature through appraisal theory: A comparative study of two Persian translations of Charlie and the Chocolate Factory* (Master's thesis).
- Shalbafzadeh, P. (2020). *The use of interpersonal metafunctions as a translation teaching tool: A mixed-methods approach* (Master's thesis, Shahid Chamran University of Ahvaz).
- Shayegan, D. (2002). *A new enchantment: Fragmented identity and nomadic thought*. Farzan Rooz. (Original work published in Persian).
- Sharifi, M. (2016). *A contrastive study of appraisal in the press conferences of the Iranian and American ministers of foreign affairs with emphasis on the nuclear negotiations* (Master's thesis, Shahid Chamran University of Ahvaz).
- Siyyahi, M. J. (2021). *A comparative study of appraisal theory in media discourse on the 2020 United States presidential election* (Master's thesis, University of Tabriz).
- Simpson, P. (2004). *Stylistics: A resource book for students*. Routledge.
- Steinbeck, J. (1961). *The winter of our discontent*. Bantam Books.
- Thompson, G. (2014). *Introducing functional grammar* (3rd ed.). Routledge.
- Toolan, M. (2014). *Language in literature: An introduction to stylistics*. Routledge.
- White, P. R. R. (1998). Extended reality: Pronouns and the vernacular. In J. R. Martin & R. Veel (Eds.), *Reading science: Critical and functional perspectives on discourse of science* (pp. 266–296). Routledge.
- White, P. R. R. (2011). Appraisal. In J. Zienkowski, J. O. Östman, & J. Verschueren (Eds.), *Discursive pragmatics* (pp. 14–36). John Benjamins.
- White, P. R. R. (2015). *Attitude/Affect*. <http://www.languageofevaluation.info/appraisal/appraisalguide/unframed/stage1-attitude-affect.htm>
- White, P. R. R. (2020). Appraisal theory. In G. Thompson, W. Bowcher, & L. Fontaine (Eds.), *The Routledge handbook of systemic functional linguistics* (pp. 70–85). Routledge.
- Wodak, R., & Meyer, M. (Eds.). (2016). *Methods of critical discourse studies* (3rd ed.). Sage.
- Zarean, F. (2023). *An analysis of appraisal and empathy based on functional stylistics in Philip K. Dick's novel Do Androids Dream of Electric Sheep?* [Master's thesis]. University of Arak, Faculty of Literature and Humanities. Supervisor: Seyyed Mohammad Hosseini; Advisor: Mohammad Ghaffari.